

Codex Cumanicus'un Söz Varlığı ile Kumuk Türkçesinin Söz Varlığının Ses ve Anlam Farklılığı Görülmeyen Kelimeler Bakımından Karşılaştırılması¹

Gökçe Yükselen PELER² & Beytullah KOCABAŞ³

Öz: Ses ve anlam değişimleri lehçeler arasında görülebilen, bir dilin lehçelerindeki ayırt edici özelliklerden birisidir. Ses değişimleri kelime başlarında, kelime ortalarında ve kelime sonlarında görülebilir. Lehçeler arasındaki bu ses değişimlerinin en önemli sebeplerinden birisi de zamanla lehçeler arası farklılıkların oluşmasıdır. Öte yandan Eski Türkçeden gelen, yazılışları ve anlamları aynı olan kelimeler yaşanan coğrafyaya ve zamana göre farklı anlamlara sahip olmuştur. Kıpçak Türkçesinin önemli dil yadigârlarından olan Codex Cumanicus ile günümüzde Kafkasya bölgesinde konuşulan Kumuk Türkçesinin ses ve anlam özellikleri bakımından karşılaştırmalı olarak daha önce hiç ele alınmamış olması bizi böyle bir konuda çalışma yapmaya yönlendirmiştir. Çalışmada Codex Cumanicus ile Kumuk Türkçesinin ses ve anlam bakımından farklılık göstermeyen sözcüklerinin karşılaştırması yapılacaktır. Çalışmada Kıpçak Dönemi eseri olan Codex Cumanicus ve Kumuk Türkçesinin kelimelerini içeren Kumuk Türkçesi Sözlüğü ön planda olacak, ses ve anlam farklılaşması görülmeyen kelimeler araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kumuk Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Codex Cumanicus.

Comparison of the Vocabulary of Codex Cumanicus and the Vocabulary of Kumuk Turkic in Terms of Words with No Sound and Meaning Differences

Abstract: Sound and meaning changes are one of the distinguishing features of the dialects of a language that can be seen between dialects. Sound changes can be seen at the beginning, in the middle or at the end of a word. One of the most important reasons for these sound changes between dialects is the emergence of differences between dialects over time. On the other hand, words from Old Turkish with the same spelling and meaning have had different meanings in different dialects, depending on the geography and time. The fact that Codex Cumanicus - one of the important linguistic relics of Kipchak Turkish- and Kumuk Turkish - spoken in the Caucasus region today- has never been comparatively discussed before in terms of phonetic and semantic features, has led us to conduct a study on such a subject. In the study, a comparison will be made between Codex Cumanicus and Kumuk Turkish words that do not differ in sound and meaning. In the study, Codex Cumanicus, a work of the Kipchak Period and the Kumuk Turkish Dictionary, which contains the words of the Kumuk Turks, will be at the forefront, and words with no sound and meaning differentiation will be investigated.

Key Words: Kumuk Turkish, Kipchak Turkish, Codex Cumanicus.

¹ Bu çalışma; Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SYL-2020-9705 kodlu proje ile desteklenmiş olan yüksek lisans tez projesinden faydalanılarak ortaya çıkarılmıştır.

²Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, el-mek: gokcepeler@erciyes.edu.tr, orcid nu.: 0000-0002-9604-5101

³ Bilim Uzmanı, el-mek: beyt67461@gmail.com, orcid nu.: 0000-0002-0692-5157

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 25-12-2023

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 04-01-2024

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: [ijvuts.1409788](https://doi.org/10.1409788)

Giriş

Çalışmada Codex Cumanicus'ta geçen kelimeler ile Kumuk Türkçesinde geçen kelimelerin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Karşılaştırma yapılırken Codex Cumanicus'ta geçen kelimeler temel alınmıştır. Kıpçak Türklerinin ağız sözlüğü mahiyetinde olan Codex Cumanicus, Kıpçak Grubu Türk lehçelerinin ilk yazılı ürünü olarak değerlendirildiği takdirde Codex Cumanicus ile Kıpçak Grubu Türk lehçeleri arasında yer alan Kumuk Türkçesinin karşılaştırılması önem arz etmektedir. Karşılaştırma yapılırken sözcüklerin ses ve anlam yönünden incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı Kuzeybatı/Kıpçak grubunda yer alan, günümüzde de Kumuk Türkleri tarafından konuşulan Kumuk Türkçesinin söz varlığını tespit etmektir. Bu söz varlığını Kıpçak coğrafyasında yazılmış önemli eserlerden birisi olan Codex Cumanicus'un söz varlığı ile ses ve anlam bakımından karşılaştırarak bu alanda yapılacak olan diğer bilimsel çalışmalara veriler sunmaktır.

Çalışma, Kumuk Türkçesinin kaynak eserlerinden olan Codex Cumanicus'ta geçen sözcüklerin günümüz Kumuk Türkçesindeki kullanımlarla benzerliklerini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Çalışma, aynı zamanda Kuzeybatı Kıpçak grubu Türk lehçeleri özelinde daha önce yapılmış olan çalışmaların bir devamı niteliğindedir. Bu araştırma sayesinde literatürdeki bir boşluğu doldurmak amaçlanmıştır.

Çalışma Günümüzde Kafkasya bölgesinde konuşulan Kumuk Türkçesinin söz varlığını ele alması açısından önem arz etmektedir. Codex Cumanicus adlı sözlükte geçen kelimelerin ses veya anlam bakımından hiçbir değişikliğe uğramadan ya da sadece ses değişikliğine uğrayarak anlamını koruması önemli bir durumdur. Kafkaslardaki Türk varlığının sürekliliği açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmada öncelikle kaynak taraması yapılmıştır. Kaynak taraması yapılırken ilgili lehçenin sözlükleri, gramer kitapları, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir.

Araştırma-“Herhangi Bir Ses veya Anlam Farklılaşmasına Uğramamış Olan Kelimeler” ve “Herhangi Bir Ses veya Anlam Farklılaşmasına Uğramamış Olan Kelimelerin Yorumlanması” başlıklarından oluşmaktadır.

Bölüm başlıkları, Codex Cumanicus'ta geçen kelimeler ve karşılaştırılan Kumuk Türkçesi'ne göre oluşturulmuştur. Madde başları, Codex Cumanicus'un I. ve II. kitabında geçen kelimelerin dizilmesiyle ortaya çıkmıştır. Codex Cumanicus'ta geçen kelimelerin anlamları ve hangi kitapta

bulunduğu belirtilmiştir. Daha sonra alt satırda Kumuk Türkçesi (Kmk.) yer almıştır. Bu satırda kelimenin sözlük anlamı ve bulunduğu sayfa verilmiştir.

Harflerin yazımında transkripsiyon sistemi kullanılmıştır: Kalın /g/ harfleri /ğ/, kalın /k/ harfleri /k/ ile gösterilmiştir. Lehçe sözlüklerinin açıklama kısmından hareketle sözlüklerdeki art damak /ng/ sesi, /ŋ/ ile gösterilmiştir.

Bulgular

1. Herhangi Bir Ses veya Anlam Farklılığı Görülmeyen Kelimeler

aç “karnı acıkmış olan aç” (CCI, s. 413); **aç** “a.a.” (CCII, s. 619).

Kmk. **aç**: 1. “aç, tok olmayan” (KTS, s. 22).

aç- (I) “açmak” (CCI, s. 414); **aç-** “a.a.” (CCII, s. 619).

Kmk. **aç-**: “açmak, yürürlüğe koymak, faaliyete sokmak (KTS, s. 23).

açık- “acıkmak” (CCII, s. 620).

Kmk. **açık-**: “acıkmak, karnı acıkmak, karnı aç olmak” (KTS, s. 23).

açıl- “açılmak” (CCII, s. 620).

Kmk. **açıl-**: 1. “açılmak”, 2. “açılmak, aydınlanmak”, 3. “faaliyete sokulmak”, 4. “açığa çıkmak, meydana çıkmak”, 5. “açılmak, açmak”, 6. “rahatlayıp neşelenmek, sevinçli olmak” (KTS, s. 23).

aķ “ak, beyaz” (CCI, s. 417).

Kmk. **aķ**: “ak, beyaz” (KTS, s. 36).

aķ- “akmak” (CCII, s. 622).

Kmk. **aķ-**: “akmak, yüzmek, boşanmak, dökülmek” (KTS, s. 37).

aķça “akçe, para” (CCI, s. 417).

Kmk. **aķça**: “para, akçe” (KTS, s. 37).

al- “almak, kabul etmek” (CCI, s. 417); **al-** “a.a.” (CCII, s. 622).

Kmk. **al-**: “almak, tutmak, yakalamak, ele geçirmek” (KTF, s. 18).

al “kırmızı, al” (CCI, s. 417); **al** “a.a.” (CCII, s. 622).

Kmk. **al (I)**: “kırmızı, al” (KTS, s. 29).

ala “ala, alaca” (CCII, s. 623).

Kmk. **ala**: “alacalı, muhtelif renklerde, çeşitli renklerde, karışık renkli; benekli; alaca” (KTS, s. 29).

alay “evet, öyle” (CCI, s. 418).

Kmk. **alay**: “öyle” (KTS, s. 29).

alda- “aldatmak” (CCI, s. 418); **alda-** “a.a.” (CCII, s. 624).

Kmk. **alda-**: 1. “aldatmak, yanıltmak”, 2. “baştan çıkarmak, ayartmak” (KTS, s. 30).

alma “elma” (CCI, s. 419).

Kmk. **alma**: “elma” (KTS, s. 32).

altı “altı” (sayı) (CCII, s. 626).

Kmk. **altı**: (sayı) “altı” (KTS, s. 33).

altın “altın” (CCII, s. 626).

Kmk. **altın**: “altın, altından” (KTS, s. 33).

altmış “altmış” (CCII, s. 626).

Kmk. **altmış**: (sayı) “altmış” (KTS, s. 33).

amanat (<Arp. amānat) “birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişiye korunması gereken eşya vb., emanet” (CCI, s. 419).

Kmk. **amanat**: “saklanmak, muhafaza edilmek üzere birine veya bir yere bırakılan eşya, mal veya para; emanet” (KTS, s. 34).

ana “anne” (CCI, s. 420); **ana** “a.a.” (CCII, s. 627).

Kmk. **ana**: “ana, anne” (KTS, s. 34).

añla- “anlamak” (CCI, s. 421); **añla-** “a.a.” (CCII, s. 630).

Kmk. **añla-**: “anlamak; kavramak, idrak etmek; müdrük olmak, bilincine ermiş olmak, şuuruna varmış olmak, bir şeyin manasını anlamaya çalışmak” (KTS, s. 35).

ant “yemin, ant” (CCII, s. 634).

Kmk. **ant**: “ant, yemin; söz, vaat; antlaşma, sözleşme” (KTS, s. 36).

ara “orta, iç, ara” (CCI, s. 422); **ara** “a.a.” (CCII, s. 634).

Kmk. **ara**: 1. “iki nokta veya yer arasındaki ara, aralık; boşluk, mesafe”, 2. “zaman içinde ara, süre, müddet”, 3. “ilişki, münasebet” (KTS, s. 37).

arığ “zayıf, cılız, çelimsiz” (CCI, s. 423).

Kmk. **arığ**: “zayıf, arık, cılız, lağar; kuru, kemikleri çıkık, bir deri bir kemik” (KTS, s. 39).

arğa “arka, sırt” (CCI, s. 423).

Kmk. **arğa (I)**: “sırt, arka” (KTS, s. 40).

arpa “arpa” (CCI, s. 423).

Kmk. **arpa**: “arpa” (KTS, s. 40).

art “arka, art” (CCI, s. 424); **art** “a.a.” (CCII, s. 637).

Kmk. **art**: “art, arka, arka yan, arka taraf, geri” (KTS, s. 40).

as- “asmak, tutturmak” (CCI, s. 425).

Kmk. **as-**: “asmak” (KTF, s. 18).

asıl- “asılmak” (CCII, s. 638).

Kmk. **asıl-**: “asılmak” (KTS, s. 43).

aş “yemek, yiyecek, aş” (CCI, s. 425); **aş** “a.a.” (CCII, s. 639).

Kmk. **aş**: 1. “yiyecek, yemek, gıda; ekmek”, 2. “yemek, çorba” (KTS, s. 44).

aşa- “yemek yemek” (CCI, s. 425).

Kmk. **aşa-**: 1. “(yemek) yemek”, 2. “aşındırmak, kemirmek”, 3. “söküp götürmek”, 4. “yara yapmak”, 5. “israf etmek, savurmak, boşuna harcamak” (KTS, s. 44).

at (I) “isim, ad” (CCI, s. 426); **at** “a.a.” (CCII, s. 640).

Kmk. **at (II)**: “ad, isim” (KTS, s. 45).

at (II) “binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan, at (CCI, s. 426); **at** “a.a.” (CCII, s. 640).

Kmk. **at (I)**: “at” (KTS, s. 45).

at- “atmak” (CCII, s. 640).

Kmk. **at-**: 1. “atmak, fırlatmak”, 2. “ateş etmek” (KTS, s. 46).

ata “baba” (CCI, s. 427); **ata** “a.a.” (CCII, s. 640).

Kmk. **ata**: “baba, peder” (KTS, s. 45).

atlan- “ata binmek” (CCI, s. 427).

Kmk. **atlan-**: “(yola) hazırlanmak; ata binmek, atla veya at üstünde gitmek, atla veya at üstünde yollanmak, yola çıkmak, atlanmak” (KTS, s. 46).

atlı “adlı” (CCII, s. 642).

Kmk. **atlı (II)**: 1. “adlı, denen, denilen”, 2. “ünlü, tanınmış” (KTS, s. 46).

av “ağ, balık ağı” (CCII, s. 642).

Kmk. **av**: “ağ, örümcek ağı” (KTS, s. 47).

avaz (<Far. āvāz) “ses” (CCI, s. 427); **avaz** “a.a.” (CCII, s. 642).

Kmk. **avaz**: “avaz, ses” (KTS, s. 48).

avlağ “bozkır, kıraç, ıssız yer” (CCII, s. 643).

Kmk. **avlağ**: 1. “tarla”, 2. “kır, bozkır” (KTS, s. 48).

avruv “yaralı, hasta” (CCII, s. 644).

Kmk. **avruv**: 1. “hastalık, illet, maraz”, 2. “hasta” (KTS, s. 48).

avuz “ağız” (CCII, s. 644).

Kmk. **avuz**: “ağız” (KTS, s. 49).

ay (I) “hey, ey” (seslenme ünlemi) (CCI, s. 427).

Kmk. **ay (II)**: (ünlem) “takdir etme, tasvip etme, can sıkıntısı, kızgınlık veya ıstırap, acı ifade eder ay, ah, oy” (KTS, s. 50).

ay (II) 1. “Dünya’nın uydusu olan gök cismi, ay”, 2. “yılın on iki bölümünden her biri, ay” (CCI, s. 428); **ay** “a.a.” (CCII, s. 644).

Kmk. **ay**: 1. “ay”, 2. “yılın on ikide biri” (KTS, s. 50).

aya “avuç içi, el ayası” (CCI, s. 428); **aya** “a.a.” (CCII, s. 644).

Kmk. **aya**: “aya, el içi, avuç içi” (KTS, s. 50).

ayağ “ayak” (CCI, s. 428); **ayağ** “a.a.” (CCII, s. 644).

Kmk. **ayağ (I)**: 1. “ayak”, 2. “bacak”, 3. “pençe, ayak”, 4. “son, uç, bitim” (KTS, s. 51).

ayaqlı “ayağı olan, ayaklı” (CCII, s. 644).

Kmk. **ayaqlı**: “ayaklı, ayağı olan” (KTS, s. 51).

ayaz “açık, bulutsuz, ayaz (hava)” (CCI, s. 428); **ayaz** “a.a.” (CCII, s. 645).

Kmk. **ayaz**: “ayaz, açık ve çok soğuk hava” (KTS, s. 52).

ayıpsız (<Arp. ‘ayb + Trk. ek) “günahsız, suçsuz, ayıpsız” (CCII, s. 645).

Kmk. **ayıpsız**: 1. “suçsuz, kabahatsiz, masum, günahsız”, 2. “kusursuz, eksiksiz, noksansız, hatasız” (KTS, s. 52).

ayır- “bölmek, ayırmak” (CCI, s. 428); **ayır-** “a.a.” (CCII, s. 645).

Kmk. **ayır-**: “ayırmak, tecrit etmek” (KTS, s. 53).

aylı “gebe, hamile” (CCII, s. 645).

Kmk. **aylı**: “gebe, hamile” (KTS, s. 54).

ayrı “çatallanmış, ikiye ayrılmış, ayrı” (CCII, s. 646).

Kmk. **ayrı**: “ayrı, tek, münferit; müstakil; ayrı olarak, ayrı ayrı, ayrıca” (KTS, s. 54).

ayt- “söylemek, anlatmak, bildirmek” (CCI, s. 429); **ayt-** “a.a.” (CCII, s. 646).

Kmk. **ayt-**: “söylemek, demek” (KTS, s. 55).

aytıl- “söylenmek, anılmak” (CCII, s. 647).

Kmk. **aytıl-**: “söylenmek, denmek, denilmek” (KTS, s. 55).

az “nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı, az” (CCI, s. 429).

Kmk. **az**: “az, cüzi; küçük, ufak” (KTS, s. 55).

azat (<Far. āzād) “serbest, azat” (CCI, s. 430).

Kmk. **azat**: “hür, özgür, azat” (KTS, s. 55).

badam (<Far. bādām) “badem” (CCI, s. 430); **badam** “a.a.” (CCII, s. 648).

Kmk. **badam**: “badem” (KTS, s. 57).

baha (<Far. bahā) “değer, kıymet, paha” (CCI, s. 431); **baha** “a.a.” (CCII, s. 648).

Kmk. **baha**: “fiyat, kıymet, değer” (KTS, s. 58).

bahalı (<Far. bahā + Trk. ek) “pahalı, değerli, kıymetli” (CCII, s. 649).

Kmk. **bahalı**: “pahalı, değerli, kıymetli” (KTS, s. 58).

bağ- “bakmak” (CCI, s. 431); **bağ-** “a.a.” (CCII, s. 650).

Kmk. **bağ-:** 1. “bakmak”, 2. “birini gözetmek, hizmetini yapmak, bakmak”, 3. “hastayı tedavi etmek”, 4. “beslemek, otlatmak”, 5. “birinin geçimini temin etmek, geçindirmek, beslemek, bakmak”, 6. “herhangi bir tarafa yönelmek”, 7. “sataşmak, laf atmak; sarkıntılık etmek” (KTS, s. 60).

bal “bal” (CCI, s. 432); **bal** “a.a.” (CCII, s. 650).

Kmk. **bal:** “bal” (KTS, s. 58).

balavuz “balmumu” (CCI, s. 432).

Kmk. **balavuz:** “bal mumu” (KTS, s. 59).

balık “balık” (CCII, s. 650).

Kmk. **balık:** “balık” (KTS, s. 59).

balığı- “parlamak” (CCII, s. 650).

Kmk. **balığı-:** “parlamak” (KTS, s. 59).

balta “balta” (CCI, s. 433).

Kmk. **balta:** “balta” (KTS, s. 60).

bar “mevcut, var” (CCI, s. 433); **bar** “a.a.” (CCII, s. 651).

Kmk. **bar:** “var, mevcut” (KTS, s. 60).

bar- “gitmek, varmak, ulaşmak” (CCI, s. 433); **bar-** “a.a.” (CCII, s. 651).

Kmk. **bar- (II):** “gitmek” (KTS, s. 61).

barı “hep, herkes” (CCII, s. 653).

Kmk. **barı:** “hepsi” (KTS, s. 61).

barmağ 1. “el parmağı”, 2. “ayak parmağı” (CCI, s. 434); **barmağ** “a.a.” (CCII, s. 653)

Kmk. **barmağ (I):** “parmak” (KTS, s. 61).

bas- “basmak” (CCII, s. 653).

Kmk. **bas-:** “basmak” (KTS, s. 62).

baş “kafa, ilk, başlangıç, burun, uç” (CCI, s. 434); **baş** “kafatası, baş” (CCII, s. 654).

Kmk. **baş**: 1. “baş, kafa, kelle”, 2. “başkan, reis, şef”, 3. “zirve, tepe”, 4. “hayvanlarda sayı”, 5. “ilk, birinci, başlangıç” (KTS, s. 63).

başka “başka” (CCI, s. 435); **başka** “a.a.” (CCII, s. 654).

Kmk. **başka**: “başka, farklı, öbür, diğer” (KTS, s. 64).

başla- “bir şey yapmaya girişmek” (CCI, s. 435); **başla-** “a.a.” (CCII, s. 654).

Kmk. **başla-**: “bir şeye başlamak, bir şeye girişmek” (KTS, s. 64).

başlı “başı olan, başlı” (CCII, s. 655).

Kmk. **başlı**: “başlı” (KTS, s. 65).

başmak “ayakkabı” (CCI, s. 435).

Kmk. **başmak**: “ayakkabı” (KTS, s. 65).

başsız “başı olmayan” (CCII, s. 655).

Kmk. **başsız**: “başsız, başı olmayan” (KTS, s. 65).

bat- “bir sıvının üstündeyken içine gömülmek, batmak” (CCI, s. 435); **bat-** “a.a.” (CCII, s. 655).

Kmk. **bat- (I)**: “bir şeye batmak, girmek, gömülmek” (KTS, s. 66).

batman “coğrafyaya göre değişen bir ağırlık ölçüsü” (CCII, s. 655).

Kmk. **batman (II)**: “eskiden yün ağırlığını ölçmek için kullanılan ölçü birimi” (KTS, s. 66).

bav “bağ, kuşak” (CCII, s. 655).

Kmk. **bav (II)**: 1. “kayış, kemer”, 2. “bağ, düğüm”, 3. “küçük zincir, köstek”, 4. “bağ, kiriş, tel” (KTS, s. 66).

bay “zengin, varlıklı kimse” (CCI, s. 435).

Kmk. **bay**: “zengin, varlıklı (kimse)” (KTS, s. 66).

baylık “zenginlik” (CCI, s. 436).

Kmk. **baylık**: “zenginlik, varlıklılık” (KTS, s. 67).

bayram “bayram” (CCI, s. 436).

Kmk. **bayram**: “bayram, tören, merasim” (KTS, s. 67).

bazar (<Far. bāzār) “satıcıların, mallarını satmak için sergiledikleri yer, pazar” (CCI, s. 436).

Kmk. **bazar**: “pazar, çarşı” (KTS, s. 68).

bazık “kalın, kaba” (CCI, s. 436).

Kmk. **bazık**: “kalın, şişkin” (KTS, s. 68).

biçen “saman, kuru ot” (CCI, s. 441).

Kmk. **biçen**: “kuru ot” (KTS, s. 72).

bil- “bilmek” (CCI, s. 441); **bil-** “a.a.” (CCII, s. 660).

Kmk. **bil-**: “bilmek, haberdar olmak” (KTS, s. 73).

bildir- “bildirmek” (CCII, s. 660).

Kmk. **bildir-**: “bildirmek, duyurmak, tebliğ etmek” (KTS, s. 73).

bile- “bıçak vb. gibi kesici aletleri keskinleştirmek” (CCII, s. 662).

Kmk. **bile-**: “bilemek, bileyerek keskinleştirmek” (KTS, s. 73).

bilev “kesici araçları bilemek için kullanılan taş, bileği (CCI, s. 441); **bilev** “a.a.” (CCII, s. 662).

Kmk. **bilev**: “bileği” (KTS, s. 73).

bilin- “bilinmek” (CCII, s. 662).

Kmk. **bilin-**: “bilinmek, malum olmak, tanınmak” (KTS, s. 73).

bir 1. “bir (sayı)”, 2. “belgisiz sıfat görevinde”, 3. “aynı, eşit” (CCII, s. 663).

Kmk. **bir**: 1. “bir (sayı)”, 2. “belirsizlik sıfatı”, 3. “birlik, aynılık, denklik” (KTS, s. 74).

biraz “biraz” (CCII, s. 663).

Kmk. **biraz**: “biraz, az”, 2. “kısa bir süre, kısa bir zaman; bir vakit, bir zaman” (KTS, s. 75).

birge “ile, birlikte, beraber” (CCI, s. 442); **birge** “a.a.” (CCII, s. 663).

Kmk. **birge**: “beraber, birlikte” (KTS, s. 75).

birik- “birleşmek, toplanmak” (CCII, s. 664).

Kmk. **birik-**: 1. “birleşmek, bir araya gelmek, toplanmak”, 2. “iyileşmek, şifa bulmak, düzelmek, kapanmak” (KTS, s. 75).

birlik “birlik” (CCII, s. 664).

Kmk. **birlik**: 1. “birlik”, 2. “dayanışma, tesanüt, ittifak” (KTS, s. 76).

bişir- “pişirmek” (CCI, s. 443).

Kmk. **bişir**:- 1. “hazırlamak, yapmak, pişirmek”, 2. “haşlamak, yakmak” (KTS, s. 76).

bit “bit” (CCI, s. 443).

Kmk. **bit**: “bit” (KTS, s. 76).

bit- 1. “yerden çıkmak, yetişmek, büyümek, bitmek”, 2. “kalmak, geriye kalmak” (CCII, s. 664).

Kmk. **bit**- (II): “bitki, tüy, saç vb. gibi şeylerin çıkıp yetişmesi; yetişmek, kaplamak, bitmek” (KTS, s. 77).

biz (I) “biz” (çoğluk birinci kişi zamiri) (CCI, s. 444); **biz** “a.a.” (CCII, s. 665).

Kmk. **biz** (II): “şahıs zamiri” (KTS, s. 77).

biz (II) “deri vb. gibi şeyleri dikerken iğne geçirecek yeri delmek için kullanılan sivri uçlu tığ, biz” (CCI, s. 444); **biz** “a.a.” (CCII, s. 667).

Kmk. **biz** (I): “biz, kunduracı bizi” (KTS, s. 77).

bol- “olmak” (CCI, s. 445); **bol**- “a.a.” (CCII, s. 668).

Kmk. **bol**:- 1. “olmak”, 2. “bir yerde olmak; bulunmak, mevcut olmak”, 3. “vuku bulmak, meydana gelmek”, 4. “var olmak”, 5. “yetişmek, büyümek” (KTS, s. 78).

boluş- “yardım etmek, desteklemek” (CCI, s. 446); **boluş**- “a.a.” (CCII, s. 671).

Kmk. **boluş**:- “yardım etmek, yardım göstermek, yardımda bulunmak, yardımcı olmak, desteklemek” (KTS, s. 78).

borç “borç” (CCI, s. 447).

Kmk. **borç**: 1. “borç”, 2. “görev, vazife, ödev, vecibe”, 3. “yükümlülük, zorunluluk, mecburiyet”, 4. “taahhüt” (KTS, s. 78).

borçlu “borçlu, borçlu olan kimse” (CCI, s. 447); **borçlu** “a.a.” (CCII, s. 671).

Kmk. **borçlu**: 1. “borçlu”, 2. “yükümlü, mükellef; mecbur” (KTS, s. 79).

boş “dolu olmayan, boş” (CCI, s. 447).

Kmk. **boş** (I): “boş” (KTS, s. 79).

boy “vücut, beden” (CCI, s. 448); **boy** “a.a.” (CCII, s. 672).

Kmk. **boy:** 1. “boy, endam”, 2. “boy, uzunluk, boşluk, ara” (KTS, s. 79).

boya- “boyamak” (CCI, s. 448).

Kmk. **boya-:** 1. “boyamak”, 2. “pisletmek, kirletmek, lekelemek” (KTS, s. 79).

boyun “boyun” (CCII, s. 672).

Kmk. **boyun:** 1. “boyun”, 2. “bel” (KTS, s. 80).

börk “genellikle hayvan postundan yapılan başlık, börk” (CCI, s. 449).

Kmk. **börk:** “kalpak” (KTS, s. 81).

börü “kurt” (CCI, s. 449).

Kmk. **börü:** “kurt” (KTS, s. 81).

bu “işaret zamiri” (CCI, s. 449); **bu** “a.a.” (CCII, s. 673).

Kmk. **bu:** “işaret zamiri” (KTS, s. 81).

bugün “bugün” (CCII, s. 674).

Kmk. **bugün:** “bugün” (KTS, s. 82).

bular “bunlar (işaret zamiri)” (CCI, s. 449).

Kmk. **bular:** “bunlar” (Pekecar, 2000, s. 152).

bulut “bulut” (CCI, s. 450).

Kmk. **bulut:** “bulut” (KTS, s. 83).

bur- “burmak, kıvırmak” (CCI, s. 450).

Kmk. **bur-:** “çevirmek, döndürmek; bükme, burmak” (KTS, s. 83).

burav “matkap, burgu” (CCI, s. 450).

Kmk. **burav:** 1. “burgu, delgi, matkap”, 2. “vida” (KTS, s. 83).

burç “biber” (CCI, s. 450).

Kmk. **burç (I):** “biber” (KTS, s. 83).

burun (I) “koklama organı, burun” (CCII, s. 675).

Kmk. **burun:** 1. “burun”, 2. “köşe” (KTS, s. 84).

but “uyuluk, bacak, but” (CCI, s. 451); **but** “a.a.” (CCII, s. 675).

Kmk. **but:** “bacak” (KTS, s. 84).

butağ “ağaç dalı, dal, budak” (CCI, s. 451).

Kmk. **butağ**: 1. “dal, ağaç dalı”, 2. “akarsu kolu”, 3. “türev”, 4. “ovaya uzanan dağ burnu, dağ uzantısı, kol” (KTS, s. 84).

buv- “boğmak” (CCII, s. 676).

Kmk. **buv-**: 1. “boğmak”, 2. “bent çekmek”, 3. “bir şeye karşı hevesini kesmek, kırmak, bastırmak” (KTS, s. 84).

buyur- “emretmek, buyurmak” (CCI, s. 452); **buyur-** “a.a.” (CCII, s. 676).

Kmk. **buyur-**: 1. “buyurmak, emretmek, emir vermek”, 2. “ısmarlamak, sipariş etmek” (KTS, s. 85).

buz “buz” (CCII, s. 676).

Kmk. **buz**: “buz” (KTS, s. 85).

buz- “bozmak, harap etmek” (CCI, s. 452); **buz-** “a.a.” (CCII, s. 676).

Kmk. **buz-**: “yıkmaq, bozmak, feshetmek, alt üst etmek, kesmek, bölmek” (KTS, s. 85).

buzav “buzağı, dana” (CCI, s. 452).

Kmk. **buzav**: “dana, buzağı” (KTS, s. 85).

bügül- “eğilmek, bükülmek” (CCI, s. 452).

Kmk. **bügül-**: 1. “bükülmek, eğilmek, kıvrılmak; eğirmek, kavislenmek”, 2. “büzülmek, toplanmak, kıvrılmak”, 3. “eğilmek, meyletmek” (KTS, s. 86).

bük- “katlamak, bükmek” (CCII, s. 677).

Kmk. **bük-**: 1. “bükmek, eğmek”, 2. “kıvrırmak, katlamak”, 3. “eğmek, meylettirmek” (KTS, s. 86).

bülbül (<Far. bulbul) “sesinin güzelliği ile tanınmış ötücü bir kuş, bülbül” (CCI, s. 452).

Kmk. **bülbül**: “bülbül” (KTS, s. 86).

bür “tomurcuk, gonca” (CCII, s. 677).

Kmk. **bür**: “tomurcuk” (KTS, s. 86).

bürçe “pire” (CCI, s. 453).

Kmk. **bürçe**: “pire” (KTS, s. 86).

bürülen- “tomurcuklanmak, tomurcuk açmak” (CCII, s. 677).

Kmk. **bürülen-:** “tomurcuklanmak, tomurcuklar peyda olmak” (KTS, s. 87).

bütün “bütün, tam” (CCI, s. 453); **bütün** “a.a.” (CCII, s. 677).

Kmk. **bütün:** 1. “bütün, tüm”, 2. “tam, eksiksiz” (KTS, s. 87).

can (<Far. cān) “ruh, can” (CCII, s. 678).

Kmk. **can:** 1. “can”, 2. “sevgili, dost, aziz, can”, 3. “hayat, ömür”, 4. “canlı yaratık, canlı varlık”, 5. “kuvvet, güç” (KTS, s. 90).

comart (<Far. cavān-mard) “cömert” (CCI, s. 454); **comart** “a.a.” (CCII, s. 679).

Kmk. **comart:** “mert, eli açık” (KTS, s. 93).

Cuhut (<Arp. caḥūd) “Yahudi, Cıfit” (CCII, s. 679).

Kmk. **Cuhut:** “Yahudi, Musevi” (KTS, s. 93).

çağ (<Moğ. çag) “zaman, an, çağ” (CCI, s. 455); **çağ** “a.a.” (CCII, s. 680).

Kmk. **çağ (I):** “zaman, vakit, yaş, çağ” (KTS, s. 98).

çağ- “ihbar etmek, gammazlamak, iftira etmek” (CCI, s. 455).

Kmk. **çağ-:** 1. “tetiği çekmek, ateş etmek”, 2. “jurnal etmek, jurnalcilik yapmak, ihbar etmek” (KTS, s. 98).

çal- “bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak, çalmak” (CCI, s. 455).

Kmk. **çal-:** 1. “biçmek”, 2. “örmek, sarmak”, 3. “kesmek, biçmek; düşürmek, devirmek, vurmak”, 4. “müzik aleti çalmak” (KTS, s. 96).

çadır (<Far. çāder) “çadır” (CCI, s. 456).

Kmk. **çadır:** “çadır” (KTS, s. 99).

çayna- “çiğnemek” (CCI, s. 456).

Kmk. **çayna-:** 1. “çiğnemek”, 2. “birinin gıybetini yapmak, çekiştirmek”, 3. “bir şeyi çok fazla uzun süre, can sıkacak kadar konuşmak, görüşmek” (KTS, s. 100).

çık- “çıkılmak” (CCI, s. 457).

Kmk. **çık-:** 1. “çıkılmak, gitmek, yollanmak”, 2. “doğmak”, 3. “tırmanmak”, 4. “filizlenmek, sürmek, çimlenmek”, 5. “neşredilmek, yayımlanmak”, 6. “ortaya çıkmak, meydana gelmek, sonuç vermek”, 7. “ayrılmak, dökmek, gelmek”, 8. “fırlamak”, 9. “-dan

olmak, bir yer asıllı olmak”, 10. “karşılaşmak, rast gelmek”, 11. “gitmek, ayrılmak” (KTS, s. 103).

çın “gerçek, hakiki” (CCII, s. 683).

Kmk. **çın**: “gerçek, hakiki” (KTS, s. 103).

çırağ (<Far. çarāğ) “mum, kandil” (CCI, s. 457); **çırağ** “a.a.” (CCII, s. 684).

Kmk. **çırağ**: 1. “mum”, 2. “petrol (veya gaz) lambası” (KTS, s. 104).

çıraklık (<Far. çarāğ + Trk. ek) “şamdan, mumluk” (CCI, s. 457).

Kmk. **çıraklık**: “şamdan” (KTS, s. 104).

çiray “çehre, yüz, beniz, surat” (CCI, s. 458).

Kmk. **çiray**: “yüz, çehre, sima” (KTS, s. 105).

çırma- “bir şeyle sarmak, sarıp sarmalamak, dolamak” (CCII, s. 684).

Kmk. **çırma-**: 1. “büküp kaldırmak, çemremek, sıvamak; kundaklamak, kundağa sarmak; bürmek, bürümek”, 2. “sargı sarmak”, 3. “aldatmak, yanıltmak”, 4. “karıştırmak, karmaşık bir hâle sokmak, güçleştirmek” (KTS, s. 105).

çırmal- “sarılmak, dolanmak” (CCII, s. 684).

Kmk. **çırmal-**: 1. “sarılmak, dolanmak, sarılışmak, birbirine geçmek, dolaşmak”, 2. “bükülmek, bükülüp kaldırılmak, sıvanmak”, 3. “bürünmek”, 4. “dolaşmak, karışmak, karmaşık bir hâl almak, güçleşmek” (KTS, s. 105).

çök- “çökmek, çömelmek” (CCII, s. 686).

Kmk. **çök-**: 1. “çökmek, çömelmek”, 2. “eğilmek”, 3. “içine göçmek”, 4. “yıkılmak, inmek”, 5. “meyus olmak, canı sıkılmak, cesaretini kaybetmek, cesaretini kırmak” (KTS, s. 107).

çöple- “bir araya toplamak, bağlamak” (CCI, s. 459); **çöple-** “a.a.” (CCII, s. 686).

Kmk. **çöple-**: “toplamak” (KTS, s. 107).

derzi (<Far. derzī) “terzi” (CCI, s. 461).

Kmk. **derzi**: “terzi” (KTS, s. 112).

dört (sayı) “dört” (CCII, s. 691).

Kmk. **dört**: “dört” (KTS, s. 115).

dünya (<Arp. dünyā) “dünya” (CCII, s. 692).

Kmk. **dün’ya**: “evren, kâinat, âlem, dünya” (KTS, s. 116).

gül (<Far. gul) “çiçek, gül” (CCI, s. 476).

Kmk. **gül**: 1. “gül; çiçek”, 2. “nakış, motif, desen” (KTS, s. 145).

habar (<Arp. habar) “haber” (CCI, s. 477).

Kmk. **habar**: “haber, havadis” (KTS, s. 369).

hak (<Arp. haqq) “emek karşılığı elde edilen şey, hak” (CCI, s. 477).

Kmk. **hak (I)**: 1. “gerçek, hakikat, doğru”, 2. “hak”, 3. “ücret” (KTS, s. 151).

hakıl (<Arp. ‘aql) “akıl” (CCII, s. 709).

Kmk. **hakıl**: “akıl, zekâ” (KTS, s. 152).

halal (<Arp. hālāl) “meşru, yasal, helal” (CCI, s. 477); **halal** “a.a.” (CCII, s. 709).

Kmk. **halal**: 1. “şeriata göre yapılmasına izin verilen, caiz, şariat kanunlarına uygun, meşru, helal”, 2. “namuslu, dürüst, vicdanlı; namusla, dürüstlülle, vicdanlıkla, dürüstçe, hilesiz” (KTS, s. 150).

halka (<Arp. halka) “at takımında kullanılan halka, toka” (CCI, s. 477).

Kmk. **halka**: 1. “halka”, 2. “küpe” (KTS, s. 151).

ham (<Far. hām) 1. “ham, olgunlaşmamış” 2. “işlenmemiş” (CCI, s. 477).

Kmk. **ham**: “ham, işlenmemiş ham (madde hâlinde)” (KTS, s. 370).

han 1. “kral, hükümdar”, 2. “münecim, yıldızbilimci” (CCII, s. 709).

Kmk. **han**: “han” (KTS, s. 370).

hanlık “krallık” (CCII, s. 710).

Kmk. **hanlık**: “hanlık (devlet)” (KTS, s. 370).

haram (<Arp. harām) “yasadışı, haram” (CCII, s. 710).

Kmk. **haram**: 1. “haram, caiz olmayan”, 2. “dürüst ve yasal olmayan yolla, sahtekârlıkla elde edilmiş” (KTS, s. 153).

hava (<Arp. havā) “hava” (CCI, s. 478).

Kmk. **hava:** 1. “hava”, 2. “meteorolojik olayların bütünü”, 3. “iklim”, 4. “şiddetli arzu, iştihak, şevk, gayret” (KTS, s. 154).

haybat (<Arp. haybat) “heybet” (CCII, s. 710).

Kmk. **haybat:** 1. “azametli, görkemli, heybetli, gösterişli, haşmetli”, 2. “şahane, mükemmel”, 3. “büyüleyici, büyüdü, cezbedici, çekici, hoş” (KTS, s. 155).

haybatlı (<Arp. haybat + Trk. ek) “heybetli” (CCII, s. 710).

Kmk. **haybatlı:** 1. “heybetli, gösterişli, mehabetli; kudretli, güçlü; devasa, kocaman”, 2. “muhteşem, görkemli, debdebeli, tantanalı, lüks”, 3. “cezbedici, çekici, büyüleyici” (KTS, s. 155).

hıyar (<Far. hıyār) “hıyar” (CCI, s. 479).

Kmk. **hıyar:** “hıyar, salatalık” (KTS, s. 373).

hor (<Far. hōr) “değersiz, fena, hor” (CCII, s. 712).

Kmk. **hor (D):** 1. “tahkir edilmiş, tezlil edilmiş, horlanmış, aşağılanmış, hakir”, 2. “hor bakılmaya müstehak, nefrete müstehak” (KTS, s. 374).

iç 1. “iç”, 2. “ağacın içi, özü” (CCI, s. 483); **iç** “a.a.” (CCII, s. 718).

Kmk. **iç:** 1. “iç, iç kısım; boşluk”, 2. “bağır, içirik”, 3. “ruh, can, iç âlem”, 4. “edat görevinde kullanılır” (KTS, s. 161).

iç- “içmek” (CCI, s. 483); **iç-** “a.a.” (CCII, s. 718).

Kmk. **iç-:** “içmek (sıvı gıdayı) yemek” (KTS, s. 161).

içir- “içirmek” (CCII, s. 719).

Kmk. **içir-:** “içirmek; susuzluğunu gidermek; (sıvı gıda ile) beslemek” (KTS, s. 161).

igît “genç, yiğit” (CCI, s. 484).

Kmk. **igît:** “yiğit, kahraman, alp” (KTS, s. 162).

il- “asmak, tutturmak” (CCI, s. 484).

Kmk. **il-:** “bağlamak, takmak, asmak” (KTF, s. 19).

ilin- “takılmak, takılıp kalmak” (CCII, s. 719).

Kmk. **ilin-:** 1. “takılmak, ilişmek”, 2. “tutunmak”, 3. “kendini asmak”, 4. “musallat olmak, can sıkılmak, usanç vermek, yapışmak; tebelleşmek” (KTS, s. 162).

ilindir- “bağlamak, takmak” (CCII, s. 719).

Kmk. **ilindir-:** “takmak, iliştiirmek” (KTS, s. 162).

incir (<Far. incir) “incir” (CCI, s. 485).

Kmk. **incir:** “incir” (KTS, s. 164).

inek “inek” (CCI, s. 485).

Kmk. **inek:** “inek” (KTS, s. 164).

iri- “sızmak, eriyip akmak, erimek” (CCII, s. 720).

Kmk. **iri-:** 1. “erimek”, 2. “ergimek; erimek”, 3. “erimek, eriyip dağılmak”, 4. “zayıflamak, kilo vermek”, 5. “duygulanmak, mütehassis olmak, kalbi yumuşamak” (KTS, s. 166).

issi “sıcak” (CCI, s. 486).

Kmk. **issi:** 1. “sıcak”, 2. “müştik, şefkatli, iyi kalpli” (KTS, s. 167).

issilik “sıcaklık” (CCI, s. 486).

Kmk. **issilik:** 1. “sıcaklık; sıcak”, 2. “ateş, hararet, ısı” (KTS, s. 167).

iş “iş” (CCI, s. 487); **iş** “a.a.” (CCII, s. 720).

Kmk. **iş:** 1. “iş, emek”, 2. “vazife, görev”, 3. “faaliyet” (KTS, s. 167).

işçi “işçi” (CCII, s. 721).

Kmk. **işçi:** “işçi” (KTS, s. 167).

it “köpek, it” (CCI, s. 487); **it** “a.a.” (CCII, s. 721).

Kmk. **it:** 1. “it, köpek”, 2. “küfür: köpek, alçak” (KTS, s. 168).

ķabak (I) “sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki” (CCI, s. 488).

Kmk. **ķabak (II):** “kabak” (KTS, s. 239).

ķabak (II) “kapı” (CCII, s. 722).

Kmk. **ķabak (I):** “kapı” (KTS, s. 239).

ķaban (<Moğ. habang) “yaban domuzu, erkek yaban domuzu” (CCII, s. 722).

Kmk. **ķaban:** 1. “domuz”, 2. “kanlı canlı kimse; sağlam, sıhhati yerinde, kuvvetli, güçlü” (KTS, s. 239).

ķabul (<Arp. ķabūl) “onay, kabul” (CCII, s. 722).

Kmk. **ķabul**: 1. “kabul”, 2. “rıza, mutabakat, muvafakat” (KTS, s. 239).

ķaç- “kaçmak” (CCI, s. 488); **ķaç-** “a.a.” (CCII, s. 722).

Kmk. **ķaç-**: 1. “kaçmak”, 2. “bir şeyden kaçınmak, kaçmak, imtina etmek”, 3. “bırakmak, terk etmek, ayrılmak, ortadan kalkmak, yok olmak” (KTS, s. 240).

ķaçan “ne zaman, -iken, -dığı zaman” (CCI, s. 488); **ķaçan** “a.a.” (CCII, s. 722).

Kmk. **ķaçan**: (soru zamiri) “ne zaman, ne vakit?” (KTS, s. 240).

ķadav “çivi, mih” (CCI, s. 488).

Kmk. **ķadav (II)**: 1. “mil, çubuk”, 2. “çivi” (KTS, s. 241).

ķal- “öylece durmak, kalmak” (CCI, s. 489); **ķal-** “a.a.” (CCII, s. 724).

Kmk. **ķal-**: 1. “kalmak”, 2. “ertelemek, sonraya bırakılmak, geri atılmak; başka bir zamana bırakılmak”, 3. “gelmemek, kaçırmak, devam etmemek”, 4. “düşmek, uğramak, isabet etmek”, 5. “mahrum kalmak, yoksun kalmak, kaybetmek, yitirmek” (KTS, s. 243).

ķalam (<Arp. ķalam) “kalem, kamış kalem” (CCI, s. 489).

Kmk. **ķalam**: 1. “kalem”, 2. “keski”, 3. “aşı, aşı kalemi, aşı fidanı” (KTS, s. 242).

ķalay “kalay” (CCI, s. 489).

Kmk. **ķalay**: kalay; kalaylı, kalaydan” (KTS, s. 242).

ķalkān “kalkan” (CCII, s. 724).

Kmk. **ķalkān**: “kalkan” (KTS, s. 244).

ķama- “kamaştırmak, kamaşmak” (CCII, s. 724).

Kmk. **ķama-**: 1. “etrafını almak, ortaya almak, kuşatmak, muhasara etmek”, 2. “(dişleri) kamaşmak” (KTS, s. 244).

ķan (I) “kan” (CCI, s. 490); **ķan** “a.a.” (CCII, s. 725).

Kmk. **ķan**: “kan” (KTS, s. 244).

ķançık (<Soğ. kançik) “dişi köpek, kancık” (CCII, s. 725).

Kmk. **ķançık**: “kancık köpek, dişi köpek” (KTS, s. 245).

ķanlı “kanlı” (CCII, s. 725).

Kmk. **kanlı**: 1. “kanlı”, 2. “kanı olan, kanlı”, 3. “kanlı, kan bulaşmış, kanlar içinde olan, kanlar içinde kalan” (KTS, s. 245).

kar “kar” (CCI, s. 491).

Kmk. **kar**: “kar, kardan” (KTS, s. 247).

kara (I) “siyah, kara, mürekkep” (CCI, s. 491); **kara** “a.a.” (CCII, s. 725).

Kmk. **kara**: 1. “kara, siyah”, 2. “koyu renk” (KTS, s. 247).

kara kuş “kartal” (CCI, s. 491); **kara kuş** “a.a.” (CCII, s. 726).

Kmk. **kara kuş**: “kartal, karakuş” (KTS, s. 249).

karalık (II) “karalık” (CCII, s. 726).

Kmk. **karalık**: “siyahlık” (KTS, s. 248).

karıl- “(sesi) kısılmak” (CCII, s. 727).

Kmk. **karıl-**: “hırıldamak, sesi hırıltılı çıkmak, sesi kısılmak, sesi kısık çıkmak” (KTS, s. 250-251).

karın “karın” (CCI, s. 493); **karın** “a.a.” (CCII, s. 727).

Kmk. **karın**: “karın” (KTS, s. 250).

karındaş “erkek kardeş” (CCII, s. 727).

Kmk. **karındaş**: 1. “akraba, hısım”, 2. “kardeş, birader” (KTS, s. 250).

karmağ “olta” (CCII, s. 727).

Kmk. **karmağ**: 1. “çengel”, 2. “olta” (KTS, s. 251).

karşı “karşı” (CCII, s. 728).

Kmk. **karşı**: 1. “karşı, karşısında; hilafına, aykırı, aleyhinde”, 2. “birinin karşısına, karşısından; karşıdan, karşı; mukabil” (KTS, s. 251).

kart “yaşlı, kart” (CCI, s. 493).

Kmk. **kart**: “ihtiyar, koca, yaşlı, kart; ihtiyarlara has” (KTS, s. 252).

kaş “kaş” (CCI, s. 494).

Kmk. **kaş (I)**: “kaş” (KTS, s. 252).

kat 1. “üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka” 2. “huzur, ön, yan” (CCI 494); **kat** “a.a.” (CCII, s. 728).

Kmk. **kat**: 1. “kat, tabaka, katman”, 2. “kat, katlı”, 3. “kere, defa, misli, kat” (KTS, s. 253).

kavdan “kışın hayvanların otlatıldığı otlak, kuru otların olduğu yer” (CCII, s. 729).

Kmk. **kavdan**: “geçen yıldan kalmış, sararmış otlar” (KTS, s. 255).

kaya “kaya” (CCII, s. 729).

Kmk. **kaya**: “kaya” (KTS, s. 255).

kayda “nerede” (CCI, s. 495); **kayda** “a.a.” (CCII, s. 729).

Kmk. **kayda (II)**: 1. “nerede”, 2. “nereye” (KTS, s. 255).

kaydan “nereden” (CCI, s. 496).

Kmk. **kaydan**: “nereden” (KTS, s. 255).

kayın (I) “kayınbaba” (CCI, s. 496); **kayın** “akraba” (CCII, s. 729).

Kmk. **kayın**: “kocaya veya karıya göre yakınlık” (KTS, s. 256).

kayna- “(mide) yanmak, ekşimek, kaynamak” (CCII, s. 729).

Kmk. **kayna-**: 1. “kaynamak”, 2. “kaynamak, coşmak, galeyana gelmek, heyecanlanmak, dalgalanmak”, 3. “kızmak, öfkelenmek, köpürmek, çıldırmak, gözü kararmak, gözü dönmek, küplere binmek” (KTS, s. 256).

kaynat- “kaynatmak” (CCI, s. 496).

Kmk. **kaynat-**: “kaynatmak” (KTS, s. 257).

kaysı “hangi” (CCI, s. 496); **kaysı** “a.a.” (CCII, s. 730).

Kmk. **kaysı**: “hangi, hangisi?” (Pekacar, 2000, s. 46).

kayt- “geri dönmek” (CCI, s. 497); **kayt-** “a.a.” (CCII, s. 730).

Kmk. **kayt-**: 1. “dönmek, geri gelmek, avdet etmek”, 2. “eğrilmek, eğilmek, bükülmek”, 3. “çekilmek, gerilemek; vazgeçmek”, 4. “düşmek, azalmak, eksilmek, kesilmek, bitmek”, 5. “(bir şeyin tarafına, yanına) geçmek” (KTS, s. 258).

kaytar- “geri vermek” (CCI, s. 497); **kaytar-** “a.a.” (CCII, s. 730).

Kmk. **ķaytar-**: 1. “geri vermek, iade etmek; birini, bir Şeyi geri gķndermek”, 2. “ķevirmek; aķmak, dođrultmak, bķkmek, katlamak”, 3. “toplamak, kaldırmak”, 4. “kesmek”, 5. “ķekmek” (KTS, s. 258).

ķaz “kaz” (CCI, s. 497).

Kmk. **ķaz**: “kaz” (KTS, s. 258).

ķazan “kazan” (CCI, s. 497).

Kmk. **ķazan**: “kazan” (KTS, s. 258).

ķerpiķ “ķerpiķ” (CCI, s. 500).

Kmk. **ķerpiķ**: “tuđla, ķerpiķ” (KTS, s. 177).

ķıl- “etmek, eylemek, yapmak” (CCII, s. 738).

Kmk. **ķıl-**: “yapmak, etmek, işlemek, kılmak” (KTS, s. 260).

ķılıķ “kılıķ” (CCI, s. 503); **ķılıķ** “a.a.” (CCII, s. 738).

Kmk. **ķılıķ**: 1. “kılıķ”, 2. “erkekler iķin ķzel isim” (KTS, s. 260).

ķılıķlı “dķrķst, iyi huylu, karakterli, temiz (kimse)” (CCI, s. 503).

Kmk. **ķılıķlı**: 1. “ahlaklı”, 2. “mizaķlı, huylu, seciyeli, karakterli; davranıŐlı” (KTS, s. 260).

ķılın- “edilmek, yapılmak” (CCII, s. 739).

Kmk. **ķılın-**: yapılmak, edilmek, iŐlenilmek, kılınmak” (KTS, s. 260).

ķın (II) “kılıf, kın” (CCII, s. 739).

Kmk. **ķın**: “kın” (KTS, s. 260).

ķına (<Arp. ĥinnā) “kına” (CCII, s. 739).

Kmk. **ķına**: “kına” (boya) (KTS, s. 260).

ķııır “eğri, bķđrķ” (CCII, s. 739).

Kmk. **ķııır**: “eğri; bķkķlķ, bķkķk” (KTS, s. 260).

ķıpķak (yer adı) “ķıpķak ũlkesi, ķıpķak yurdu” (CCII, s. 740).

Kmk. **ķıpķak**: “ķıpķak” (KTS, s. 260).

ķırk- “koyunun yķnlerini kesmek, kırkmak” (CCII, s. 740).

Kmk. **ķırķ-**: 1. “kesmek, kesip ayırmak”, 2. “kesmek”, 3. “kırkmak”, 4. “geçmek, ortasından geçmek”, 5 “azaltmak, kısmak; kesmek” (KTS, s. 261).

ķırmızı (<Arp. ķirmizī) “kırmızı” (CCI, s. 503).

Kmk. **ķırmızı**: “kırmızı, pembe” (KTS, s. 261).

ķıs- “sıkıştırmak, bastırmak, sıkmak” (CCII, s. 740).

Kmk. **ķıs-**: 1. “sıkmak, kıstırmak; kısmak”, 2. “kısmak, tehdit etmek”, 3. “basmak, sıkmak, bunaltmak; sarmak”, 4. “ezmek, baskı yapmak, sıkıştırmak” (KTS, s. 262).

ķısta- “sıkıştırmak, ısrar etmek, üstelemek, zorlamak” (CCII, s. 741).

Kmk. **ķısta-**: 1. “acele ettirmek, sıkıştırmak”, 2. “bir şeyde ısrar etmek, üstelemek, direnmek, diretme”, 3. “hızlandırmak, süratlendirmek, çabuklaştırmak” (KTS, s. 262).

ķış “kış” (CCI 504); **ķış** “a.a.” (CCII, s. 741).

Kmk. **ķış**: “kış, kışlık” (KTS, s. 263).

ķışla- “kış mevsimini geçirmek, kışlamak” (CCII, s. 741).

Kmk. **ķışla-**: “kışlamak, kışı geçirmek” (KTS, s. 263).

ķıyna- “eziyet etmek, acı çektirmek” (CCII, s. 741).

Kmk. **ķıyna-**: 1. “canını sıkmak; rahat vermemek, rahatsız etmek”, 2. “işkence etmek, eziyet etmek, azap vermek”, 3. “güç veya zor bir duruma sokmak” (KTS, s. 264).

ķız (I) “kız, kız çocuk” (CCI, s. 504); **ķız** “a.a.” (CCII, s. 741).

Kmk. **ķız**: “kız” (KTS, s. 264).

ķızar- “kızarmak, parlamak” (CCII, s. 742).

Kmk. **ķızar-**: 1. “kızarmak, kırmızı renge bürünmek”, 2. “kızarmak, kavrulmak”, 3. “utanmak, hicap duymak, çekinmek, sıkılmak” (KTS, s. 265).

ķızıl “kızıl” (CCI, s. 504).

Kmk. **ķızıl**: “kızıl, kırmızı” (KTS, s. 265).

ķim 1. “kim” (soru zamiri), 2. “ki” (bağlaç) (CCI, s. 505); **ķim** “a.a.” (CCII, s. 743).

Kmk. **ķim**: soru ve ilgi zamiri “kim” (KTS, s. 178).

ķir “kir” (CCII, s. 747).

Kmk. **kir**: “kir, pislik, leke” (KTS, s. 178).

kireç (<Far. gireç) “kireç” (CCI, s. 506); **kireç** “a.a.” (CCII, s. 747).

Kmk. **kireç**: “kireç, kireçten” (KTS, s. 178).

kirpi “kirpi” (CCII, s. 747).

Kmk. **kirpi**: “kirpi” (KTS, s. 178).

kirpik “kirpik” (CCI, s. 506).

Kmk. **kirpik** “kirpik” (KTS, s. 178).

kiş “samur” (CCI, s. 506).

Kmk. **kiş**: “samur” (KTS, s. 179).

kişen “köstek, bukağı, atın ayağına vurulan zincir” (CCI, s. 506).

Kmk. **kişen**: 1. “bukağı, köstek”, 2. “pranga, kelepçe, zincir” (KTS, s. 179).

kişne- “(at) kişnemek” (CCII, s. 749).

Kmk. **kişne-**: “kişnemek” (KTS, s. 179).

kiyiz “(at takımında kullanılan) keçe” (CCI, s. 507).

Kmk. **kiyiz**: “keçe, keçeden yapılmış” (KTS, s. 179).

koçkar “koç” (CCI, s. 507); **koçkar** “a.a.” (CCII, s. 750).

Kmk. **koçkar**: “koç” (KTS, s. 266).

kol “el” (CCI, s. 507).

Kmk. **kol (I)**: 1. “el, kol”, 2. “imza”, 3. “vadi, dere” (KTS, s. 266).

koltuk “koltuk, koltuk altı” (CCII, s. 750).

Kmk. **koltuk**: 1. “koltuk, koltuk altı”, 2. “koyun” (KTS, s. 266).

kon- “konmak, konaklamak” (CCII, s. 750).

Kmk. **kon-**: 1. “konmak, yere inmek; iniş yapmak”, bir yere basmak, çökmek, oturmak, konmak, yerleşmek, iskân etmek”, 3. “gecelemek, geceyi geçirmek” (KTS, s. 267).

konuş “konaklama yeri göçüp konulan yer, mekân” (CCII, s. 751).

Kmk. **konuş**: “kamp, konaklama yeri” (KTS, s. 267).

kork- “korkmak” (CCI, s. 509); **kork-** “a.a.” (CCII, s. 752).

Kmk. **korq-**: “korkmak” (KTS, s. 267).

korqut- “ürkütme, korkutma, cesaretini kırma” (CCII, s. 752).

Kmk. **korqut-**: “birini korkutma” (KTS, s. 268).

qotur “yara kabuğu” (CCI, s. 509).

Kmk. **qotur**: “yara kabuğu” (KTS, s. 268).

qoy “koyun” (CCI, s. 510); **qoy** “a.a.” (CCII, s. 753).

Kmk. **qoy**: 1. “koyun”, 2. “davar” (KTS, s. 269).

qoy- 1. “bırakma, koyma”, 2. “bağışlamak, serbest bırakma”, 3. “ayrılmak” (CCI, s. 510);

qoy- “bırakma, koyma” (CCII, s. 753).

Kmk. **qoy-**: 1. “bırakma, kesme, son verme, durdurma”, 2. “müsaade etme, izin verme”, 3. “yanına yaklaştırmak” (KTS, s. 269).

qoyan “tavşan” (CCI, s. 510); **qoyan** “a.a.” (CCII, s. 753).

Kmk. **qoyan**: “tavşan, tavşan kürkünden” (KTS, s. 269).

qoz (<Far. gavz, göz) “ceviz” (CCI, s. 511).

Kmk. **qoz**: “ceviz” (KTS, s. 269).

kök (I) “gökyüzü, mavi” (CCI, s. 511); **kök** “a.a.” (CCII, s. 754).

Kmk. **kök**: “gök, sema” (KTS, s. 182).

köl “göl” (CCII, s. 756).

Kmk. **köl**: “göl” (KTS, s. 183).

kömür “kömür” (CCI, s. 512).

Kmk. **kömür**: “kömür” (KTS, s. 183).

köp “fazla, çok, çok fazla, daha çok” (CCII, s. 758).

Kmk. **köp**: 1. “çok, bol”, 2. “sık, sık sık, sıkça” (KTS, s. 183).

kör (II) (<Far. gür) “mezar, kabir” (CCII, s. 759).

Kmk. **kör**: “mezar, kabir” (KTS, s. 183).

köre “bakarak, göre” (CCII, s. 759).

Kmk. **göre**: *yönelme hâli ekiyle kullanılır*; “göre” (KTS, s. 141).

körk “güzellik” (CCI, s. 514); **körk** “a.a.” (CCII, s. 760).

Kmk. **körk**: “güzellik, letafet, zariflik” (KTS, s. 183).

körklü “güzel” (CCI, s. 514).

Kmk. **körklü**: “güzel, sevimli; cazip, cazibeli, çekici, latif, güzel bir şekilde”, 2. “şairane, renkli; şairane bir şekilde, renkli bir şekilde” (KTS, s. 183).

körksüz “çirkin” (CCI, s. 515).

Kmk. **körksüz**: “çirkin, biçimsiz, alımsız, gösterişsiz” (KTS, s. 183).

kul “kul” (CCII, s. 763).

Kmk. **kul**: “köle, kul” (KTS, s. 270).

kulağ “kulak” (CCI, s. 517).

Kmk. **kulağ**: 1. “kulak”, 2. “kulp”, 3. “kapı, çaydanlık vb. sapı” (KTS, s. 270).

kulluk “hizmet, kulluk” (CCI, s. 517).

Kmk. **kulluk**: 1. “kulluk, kölelik”, 2. “hizmet etme, memurluk etme; iş, faaliyet, çalışma, eylem”, 3. “üstün yararlılık”, 4. “bakım, hizmet; servis” (KTS, s. 270).

kumartkı “miras, vasiyet” (CCII, s. 763).

Kmk. **kumartkı**: 1. “son yudum (ölümden önce)”, 2. “vasiyet” (KTS, s. 271).

kurban (<Arp. *qurbān*) “kurban” (CCI, s. 518); **kurban** “a.a.” (CCII, s. 764).

Kmk. **kurban**: “kurban” (KTS, s. 271).

kurç “çelik” (CCII, s. 764).

Kmk. **kurç**: 1. “dinç, çevik, sağlam, canlı; canlı canlı, canlıca, gayret ve şevkle”, 2. “yaman, yiğit, babayiğit, cesur” (KTS, s. 272).

kuru “kurumuş olan, kuru” (CCI, s. 518); **kuru** “a.a.” (CCII, s. 765).

Kmk. **kuru**: 1. “kuru, kuru kuru”, 2. “boş; bomboş, önemsiz bir şekilde, önemsizce, faydasızca”, 3. “kara, toprak” (KTS, s. 272).

kurum “kurum” (CCII, s. 765).

Kmk. **kurum (I)**: “teşkilat, kurum, organizasyon” (KTS, s. 273).

kus- “kusmak” (CCI, s. 518).

Kmk. **kus-**: “kusmak” (KTS, s. 273).

kuş “kuş” (CCII, s. 765).

Kmk. **kuş**: “kuş” (KTS, s. 273).

kutlu “kutsal, kutlu” (CCII, s. 766).

Kmk. **kutlu**: “kutlu; mesut, mutlu, bahtiyar” (KTS, s. 274).

kutul- “kurtulmak” (CCI, s. 519); **kutul-** “a.a.” (CCII, s. 766).

Kmk. **kutul-**: “kurtulmak” (KTS, s. 274).

kutur- “hiddetlenmek, öfkelenmek, kudurmak” (CCII, s. 766).

Kmk. **kutur-**: 1. “kudurmak”, 2. “kudurmak, ortalığı kasıp kavurmak, kırıp geçirmek; azmak, cinleri başına üşüşmek, cinleri ayağa kalkmak” (KTS, s. 274).

kuyruk “kuyruk” (CCI, s. 519).

Kmk. **kuyruk**: 1. “kuyruk”, 2. “koyun kuyruğu”, 3. “dalkavuk, yardakçı, yaltakçı” (KTS, s. 275).

kuyu “kuyu” (CCI, s. 519); **kuyu** “a.a.” (CCII, s. 767).

Kmk. **kuyu**: “kuyu” (KTS, s. 275).

kün (I) “24 saatlik zaman dilimi” (CCI, s. 520); **kün** “a.a.” (CCII, s. 768).

Kmk. **kün (II)**: 1. “gün”, 2. “zaman, vakit”, 3. “hayat, ömür, varlık, var oluş, mevcudiyet” (KTS, s. 146).

limon (<Far. līmōn) “limon” (CCI, s. 523).

Kmk. **limon**: “limon” (KTS, s. 189).

man- “suya batırmak, içine daldırmak, banmak” (CCII, s. 773).

Kmk. **man-**: “banmak, batırmak” (Sırtı, 2019, s. 252).

maşa (<Far. māşe) “maşa” (CCI, s. 525).

Kmk. **maşa**: “maşa” (KTS, s. 195).

maydan (<Arp. maydān) “açık alan, meydan” (CCI, s. 525).

Kmk. **maydan**: 1. “meydan, alan, saha”, 2. “sath, yüzey, bölge, mıntıka, faaliyet alanı” (KTS, s. 197).

maymun (<Arp. meymūn) “maymun” (CCI, s. 526).

Kmk. **maymun**: “maymun” (KTS, s. 197).

mıh “çivi, mih” (CCI, s. 526); **mıh** (<Far. mīh) “a.a.” (CCII, s. 777).

Kmk. **mıh**: “mih, çivi” (KTS, s. 199).

miğ (sayı) “bin” (CCII, s. 777).

Kmk. **miğ**: “bin” (KTS, s. 201).

min- “çıkılmak, yükselmek” (CCII, s. 777).

Kmk. **min-**: 1. “binmek”, 2. “çıkılmak, tırmanmak, tırmanarak çıkılmak” (KTS, s. 200).

miskin (<Arp. miskin) 1. “zavallı, beceriksiz, âciz”, 2. “yumuşak huylu” (CCII, s. 778).

Kmk. **miskin**: “fakir, fukara, yoksul; sefil” (KTS, s. 201).

murdar (II) (<Far. murdār) “kirli, pis” (CCII, s. 779).

Kmk. **murdar**: 1. “pis, kirli, murdar”, 2. “alçak, mendebur, rezil, kepaze” (KTS, s. 203).

nişan (<Far. nişān) “iz, belirti, nişan” (CCI, s. 530); **nişan** “a.a.” (CCII, s. 782).

Kmk. **nişan**: 1. “nişan, işaret”, 2. “nişan, nişan tahtası, hedef”, 3. “soysuzlaşmış, piç; çirkin sıfatlı adam” (KTS, s. 209).

nohut (<Far. nohūt) “nohut” (CCI, s. 530).

Kmk. **nohut**: “nohut, nohuttan” (KTS, s. 210).

nohta (II) (<Moğ. nogtu) “yular” (CCI, s. 531).

Kmk. **nohta**: “yular” (KTS, s. 209).

oçağ “sacayağı, üzerine tencere, tava vb. gibi şeyler koymaya yarayan üç ayaklı demir destek, ocak” (CCI, s. 531).

Kmk. **oçağ**: “ocak; sacayağı” (KTS, s. 212).

olca (<Moğ. olca) “ganimet, savaş esiri” (CCII, s. 788).

Kmk. **olca**: 1. “karı; eş, hanım, zevce”, 2. “ganimet (savaşta)” (KTS, s. 213).

oltur- “oturmak” (CCI, s. 533); **oltur-** “a.a.” (CCII, s. 788).

Kmk. **oltur-**: 1. “oturmak”, 2. “mal olmak, gelmek, çıkmak, oturmak”, 3. “yerleşmek, bulunmak, tutmak, işgal etmek” (KTS, s. 213).

olturt- “oturmasını sağlamak, oturtmak” (CCII, s. 788).

Kmk. **olturt-:** “oturtmak, yerleştirmek, koymak” (KTS, s. 213).

oñ “sağ, sağ taraf” (CCI, s. 533); **oñ** “a.a.” (CCII, s. 788).

Kmk. **oñ:** “sağ; sağ (taraf)” (KTS, s. 213).

oñ- “sarıp solmak, beti benzi atmak” (CCI, s. 533).

Kmk. **oñ- (II):** “solmak, rengi atmak, rengi uçmak (kumaşlarda)” (KTS, s. 214).

or “derin çukur, hendek, siper” (CCII, s. 789).

Kmk. **or:** “hendek, su yolu” (KTS, s. 215).

orman “orman” (CCI, s. 534).

Kmk. **orman:** “orman, koru” (KTS, s. 216).

orta “orta” (CCI, s. 534); **orta** “a.a.” (CCII, s. 789).

Kmk. **orta:** “orta; ortadaki, ortanca” (KTS, s. 216).

ortak “arkadaş, yoldaş, ortak” (CCI, s. 534).

Kmk. **ortak:** “ortak, müşterek” (KTS, s. 216).

orun “yer” (CCII, s. 790).

Kmk. **orun:** “yer” (KTS, s. 217).

ot (I) 1. “yabani bitki, ot”, 2. “koku, parfüm”, 3. “deriye sürülerek kullanılan ilaç, merhem” (CCI, s. 535).

Kmk. **ot (I):** “ot” (KTS, s. 218).

ot (II) “ateş, od” (CCI, s. 535); **ot** “a.a.” (CCII, s. 790).

Kmk. **ot (II):** “ateş” (KTS, s. 218).

otuz “otuz” (CCII, s. 790).

Kmk. **otuz:** “otuz (sayı)” (KTS, s. 218).

oymak “yüksük, dikiş yüksüğü” (CCI, s. 537).

Kmk. **oymak (I):** “yüksük” (KTS, s. 219).

oyna- “oynamak” (CCI, s. 537).

Kmk. oyna-: 1. “oyynamak, eğlenmek”, 2. “temsil etmek, sahnede oynamak; sahnede birini temsil etmek, rolünü oynamak” (KTS, s. 219).

oynaş “cariye, metres, sevgili, oynaş” (CCI, s. 537); **oynaş** “a.a.” (CCII, s. 791).

Kmk. oynaş: “sevgili, yavuklu (evlilik dışı), oynaş” (KTS, s. 219).

oyul- “çökmek, yıkılmak, batmak” (CCII, s. 791).

Kmk. oyul-: “oyulmak, delinmek, kırılıp çökmek” (KTS, s. 219).

oz- “geride bırakmak, öne geçmek” (CCII, s. 791).

Kmk. oz-: 1. “(önüne) geçmek, ileri geçmek; geride bırakmak”, 2. “geçmek, aşmak, geride bırakmak”, 2. “geçmek, aşmak; geride bırakmak” (KTS, s. 220).

öç “intikam, öç” (CCII, s. 792).

Kmk. öç (I): “öç, intikam” (KTS, s. 221).

öktem “gururlu, kibirli, mağrur” (CCII, s. 793).

Kmk. öktem: “mağrur, gururlu, kibirli; mağrurane, gururla, kibirle” (KTS, s. 222).

öktemlik “gurur, kibir, mağrurluk” (CCII, s. 793).

Kmk. öktemlik: 1. “gurur, iftihar”, 2. “kibir, mağrurluk” (KTS, s. 222).

öl- “ölmek” (CCI, s. 537); **öl-** “a.a.” (CCII, s. 793).

Kmk. öl-: 1. “ölmek”, 2. “kaybolmak, yitmek”, 3. “durmak, stop etmek, kesilmek; bitmek, dinmek”, 4. “ıstırap çekmek, azap çekmek” (KTS, s. 222).

öltür- “ölmesini sağlamak, öldürmek” (CCII, s. 793).

Kmk. öltür-: “öldürmek” (KTS, s. 222).

ölü “ölü” (CCI, s. 538); **ölü** “a.a.” (CCII, s. 794).

Kmk. ölü: “ölü” (KTS, s. 223).

ölüm “ölüm” (CCI, s. 538); **ölüm** “a.a.” (CCII, s. 793).

Kmk. ölüm: “ölüm” (KTS, s. 223).

öp- “öpmek” (CCI, s. 538); **öp-** “a.a.” (CCII, s. 795).

Kmk.öp-: “öpmek” (KTS, s. 223).

öpke (II) “akciğer” (CCII, s. 795).

Kmk. **öpke (I)**: “akciğer” (KTS, s. 223).

ös- “büyütmek, gelişmek, yetişmek” (CCII, s. 796).

Kmk. **ös-**: 1. “büyüme, yetişme”, 2. “yetişme, bitme”, 3. “artma, çoğalma, fazlalaşma”, 4. “gelişme, inkişaf etme, açılıp gelişme, ilerleme, serilip serpilme”, 5. “saçı sakalı uzama” (KTS, s. 224).

öz “kendi, öz” (CCII, s. 798).

Kmk. **öz**: *dönüşlülük zamiri* “kendi, kendisi” (KTS, s. 225).

özden “asil, soylu” (CCI, s. 540).

Kmk. **özden**: “özden (Dağıstan’ın feodal devrinde köleleştirilmemiş köylü, hür köylü)” (KTS, s. 226).

özen “vadi, yatak” (CCII, s. 798).

Kmk. **özen**: “nehir, ırmak, çay” (KTS, s. 226).

özge “başka” (CCI, s. 540); **özge** “a.a.” (CCII, s. 798).

Kmk. **özge**: 1. “başka”, 2. (*çıkma hâliyle kullanılır*) “başka, dışında, hariç” (KTS, s. 226).

pil (<Far. pīl) “fil” (CCI, s. 541).

Kmk. **pil**: “fil” (KTS, s. 233).

saban 1. “ekilen alan”, 2. “saban” (CCI, s. 543); **saban** “a.a.” (CCII, s. 802).

Kmk. **saban**: 1. “saban, pulluk”, 2. “çift sürme, toprak sürme, tarla sürme” (KTS, s. 283).

sabançı “çiftçi, reñber” (CCII, s. 802).

Kmk. **sabançı**: “çiftçi, reñber; köylü” (KTS, s. 283).

sabur (II) (<Arp. şabr) “nefsine hâkim olma, haddini bilme” (CCII, s. 802).

Kmk. **sabur**: “sabır, kendine hâkim olma, nefesine hâkim olma; sabırlı, kendine hâkim, kendini zapt edebilen” (KTS, s. 283).

sağal “sakal” (CCI, s. 545).

Kmk. **sağal**: “sakal” (KTS, s. 287).

sakla- “saklamak, korumak” (CCI, s. 546).

Kmk. **sağla-**: 1. “saklamak, muhafaza etmek, korumak; tutmak”, 2. “riayet etmek, gözetmek, yerine getirmek”, 3. “bakmak, büyütme, yetiştirmek, beslemek, geçindirmek”, 4. “bulundurmak, elde tutmak” (KTS, s. 287).

sağlan- “korunmak, kaçınmak, sakınmak” (CCI, s. 546).

Kmk. **sağlan-**: 1. “muhafaza edilmek; korunmak, sakınmak”, 2. “durmak, baki kalmak, muhafaza edilmek, bozulmamak”, 3. “riayet edilmek, gözetilmek”, 4. “büyütülüp yetiştirilmek, bakılmak” (KTS, s. 287).

sal- “bırakmak, atmak” (CCII, s. 804).

Kmk. **sal-**: 1. “koymak, yerleştirmek”, 2. “sermek, yaymak”, 3. “bırakmak, salıvermek” (KTS, s. 285).

salam (I) (<Arp. salam) “selam” (CCI, s. 546).

Kmk. **salam (II)**: “selam” (KTS, s. 284).

salam (II) (<Rus. soloma) “saman” (CCI, s. 546).

Kmk. **salam (I)**: “saman, samandan” (KTS, s. 284).

salamatlık (<Arp. salamat + Trk. ek) “selametlik, sağlık” (CCI, s. 546).

Kmk. **salamatlık**: 1. “tevazu, alçak gönüllülük”, 2. “sağlık, sıhhat, afiyet, esenlik”, 3. “bütünlük, tamamlılık, sağlamlık, sağ salımlık” (KTS, s. 284).

salın- “salınmak” (CCII, s. 804).

Kmk. **salın-**: 1. “koymak, koyulmak, yerleştirilmek”, 2. “yayılmak, serilmek”, 3. “salıverilmek, serbest bırakılmak” (KTS, s. 284).

sana- “saymak, hesaplamak” (CCI, s. 547).

Kmk. **sana-**: “saymak” (KTS, s. 286).

saray (<Far. sarāy) “saray” (CCI, s. 548); **saray** “a.a.” (CCII, s. 805).

Kmk. **saray**: 1. “han gibi bir şey”, 2. “saray” (KTS, s. 288).

sası- “kokmak, pis kokmak” (CCI, s. 548); **sası-** “a.a.” (CCII, s. 806).

Kmk. **sası-**: “pis kokmak” (KTS, s. 288).

sat- “satmak” (CCI, s. 549).

Kmk. **sat-**: 1. “satmak”, 2. “ihnet etmek” (KTS, s. 289).

sav “sağlıklı, sağlam” (CCII, s. 807).

Kmk. **sav**: 1. “sağlam, sıhhati yerinde, sıhhatli”, 2. “diri, canlı, sağ”, 3. “tam, bütün, tüm” (KTS, s. 289).

say “sığ, derin olmayan” (CCII, s. 807).

Kmk. **say**: “sığ, derin olmayan” (KTS, s. 290).

sık “seyrek karşıtı, sık” (CCI, s. 552).

Kmk. **sık**: “sık, yoğun, kesif, kalın; sıkı surette, sıkı sıkı” (KTS, s. 294).

sık- “sıkmak, sıkıştırmak” (CCI, s. 552).

Kmk. **sık-**: 1. “sıkmak, bura bura sıkmak, sıkıp suyunu çıkarmak”, 2. “ağlamak” (KTS, s. 294).

sın “yazılı, resimli, mezar taşı” (CCII, s. 812).

Kmk. **sın**: 1. “mezar abidesi; mezar üstü, sanduka, mezar taşı, sin taşı”, 2. “belirti, alamet, işaret”, 3. “dış görünüş, kılık” (KTS, s. 293).

sın- “kırılmak, parçalanmak” (CCII, s. 812).

Kmk. **sın-**: 1. “kırılmak; kırılıp ayrılmak, kırılıp kopmak”, 2. “parçalanmak” (KTS, s. 294).

sına- “sınamak, denemek” (CCII, s. 812).

Kmk. **sına-**: 1. “sınamak, denemek, tecrübe etmek, yoklamak”, 2. “deney yapmak” (KTS, s. 293).

sınal- “sınanmak, denenmek” (CCII, s. 812).

Kmk. **sınal-**: 1. “denemek, tecrübe edilmek, sınanmak; kontrol edilmek, muayene edilmek”, 2. “denenmek, deneyi yapılmak” (KTS, s. 293).

sındır- “kırmak, parçalamak” (CCII, s. 812).

Kmk. **sındır-**: 1. “kırmak; kırıp koparmak”, 2. “parçalamak” (KTS, s. 294).

sınık “kırılmış, kırık” (CCII, s. 813).

Kmk. **sınık (II)**: 1. “kırık”, 2. “kırık, kırıntı, parça” (KTS, s. 294).

sır (II) (<Arp.sırr) “giz, sır” (CCII, s. 813).

Kmk. **sır (I)**: “sır, giz” (KTS, s. 294).

sırla- “süslemek, boyamak, boya sürmek” (CCII, s. 813).

Kmk. **sırla-:** “boyamak (ağaç ve demirden yapılmış aletleri)” (KTS, s. 295).

sırt “arka, sırt, tepe” (CCII, s. 814).

Kmk. **sırt:** 1. “sırt, arka”, 2. “plato, yayla”, 3. “tepe, sırt” (KTS, s. 295).

sıy “saygı, hürmet” (CCII, s. 814).

Kmk. **sıy:** saygı, ihtiram, hürmet; otorite, nüfuz, saygınlık” (KTS, s. 22).

sıyır “sığır” (CCII, s. 814).

Kmk. **sıyır:** “inek” (KTS, s. 295).

silevsün (<Moğ. siligüsün) “vaşak” (CCI, s. 553).

Kmk. **silevsün:** “vaşak” (KTS, s. 296).

silik- “sallamak, çırpma, silmek” (CCI, s. 553); **silik-** “a.a.” (CCII, s. 814).

Kmk. **silik-:** “silme, silkeleme” (KTS, s. 296).

silkin- “silkinmek” (CCII, s. 814).

Kmk. **silkin-:** 1. “silkinmek”, 2. “(*korkudan*) titremek, irkilmek” (KTS, s. 296).

siğ- 1. “sinmek, emilmek, içe işlemek”, 2. “sindirmek, hazmetmek” (CCII, s. 815).

Kmk. **siğ-:** 1. “sinmek, emilmek, içilmek, sızma”, 2. “sindirilmek, hazmolmak, hazmedilmek”, 3. “köklenmek, kökleşmek, kökü tutmak; kök salıp yerleşmek, kök salıp tutunmak” (KTS, s. 297).

siğir “sinir” (CCI, s. 553).

Kmk. **siğir:** “sinir” (KTS, s. 297).

sirke (<Far. sirke) “sirke” (CCII, s. 815).

Kmk. **sirke (II):** “sirke” (KTS, s. 297).

siy- “işemek” (CCI, s. 553); **siy-** “a.a.” (CCII, s. 815).

Kmk. **siy-:** “işemek, su dökmek” (KTS, s. 297).

siz “çokluk ikinci şahıs zamiri” (CCI, s. 553); **siz** “a.a.” (CCII, s. 815).

Kmk. **siz:** şahıs zamiri “siz” (KTS, s. 298).

sol “sol, sol taraf” (CCI, s. 554).

Kmk. **sol**: “sol” (KTS, s. 298).

soltan (<Arp. sultān) “padişah, hükümdar, sultan” (CCI, s. 554).

Kmk. **soltan**: “sultan” (KTS, s. 298).

solu- “nefes almak, solumak” (CCII, s. 817).

Kmk. **solu-**: “hızlı hızlı nefes almak” (KTS, s. 298).

soṅ “son” (CCI, s. 554); **soṅ** “a.a.” (CCII, s. 817).

Kmk. **soṅ**: “son, sonra, daha sonra” (KTS, s. 299).

sök- “sövmek, küfretmek, iftira etmek, hakaret etmek” (CCI, s. 555); **sök-** “a.a.” (CCII, s. 818).

Kmk. **sök- (I)**: “sövmek, küfretmek” (KTS, s. 300).

söndür- “söndürmek” (CCI, s. 556).

Kmk. **söndür-**: “söndürmek” (KTS, s. 300).

söz “söz” (CCI, s. 557); **söz** “a.a.” (CCII, s. 820).

Kmk. **söz**: 1. “kelime, sözcük”, 2. “konuşma, laf, lakırdı, sohbet” (KTS, s. 301).

surat (<Arp. şurat) “görünüş, biçim, resim” (CCII, s. 822).

Kmk. **surat (II)**: 1. “resim, tablo, portre”, 2. “fotoğraf” (KTS, s. 303).

suv “su” (CCI 558); **suv** “a.a.” (CCII, s. 823).

Kmk. **suv**: “su” (KTS, s. 303).

suvsa- “susamak” (CCI, s. 558).

Kmk. **suvsa-**: “susamak” (KTS, s. 304).

sülük “sülük” (CCII, s. 823).

Kmk. **sülük**: “sülük” (KTS, s. 305).

sür- “(sabanla) toprağı işlemek, sürmek” (CCI, s. 559); **sür-** “a.a.” (CCII, s. 823).

Kmk. **sür-**: “sürmek” (KTS, s. 305).

sürt- “sürtmek” (CCI, s. 559).

Kmk. **sürt-**: “ovmak, oğmak, sürüştürmek, sürmek” (KTS, s. 305).

süt “süt” (CCI, s. 559); **süt** “a.a.” (CCII, s. 824).

Kmk. **süt**: “süt” (KTS, s. 305).

süz- “süzmek” (CCI, s. 559).

Kmk. **süz- (I)**: 1. “süzmek, süzgeçten geçirmek”, 2. “(göz) süzmek” (KTS, s. 306).

süzük “temiz, duru” (CCII, s. 824).

Kmk. **süzük**: 1. “berrak, duru; temiz, pak”, 2. “süzgün” (KTS, s. 306).

şaytan (<Arp. şaytān) “şeytan” (CCII, s. 824).

Kmk. **şaytan**: “şeyan, cin” (KTS, s. 310).

şeker (<Far. şakar) “şeker” (CCI, s. 560); **şeker** “a.a.” (CCII, s. 824).

Kmk. **şeker**: “şeker, şekerli” (KTS, s. 310).

şiş- “kabarmak, şişmek” (CCII, s. 824).

Kmk. **şiş-**: 1. “şişmek, kabarmak”, 2. “şişmek”, 3. “şişmanlamak”, 4. “zenginleşmek, zengin olmak”, 5. “kurumlanmak, kendini beğenmek” (KTS, s. 311).

şükür (<Arp. şukr) “şükür” (CCII, s. 825).

Kmk. **şükür**: “şükür” (KTS, s. 313).

taban “ayağın alt kısmı, ayakkabı tabanı” (CCI, s. 562); **taban** “a.a.” (CCII, s. 825).

Kmk. **taban**: “ayak, taban” (KTS, s. 317).

tac (<Arp. tāc) “taç” (CCII, s. 825).

Kmk. **tac**: “taç” (KTS, s. 318).

tahta (<Far. tahta) “tahta” (CCI, s. 563).

Kmk. **tahta**: “tahta, tahtadan” (KTS, s. 322).

tamağ “boğaz” (CCI, s. 564); **tamağ** “a.a.” (CCII, s. 826).

Kmk. **tamağ**: 1. “boğaz, gırtlak”, 2. “ağız”, 3. “obur, pisboğaz” (KTS, s. 320).

tamam (<Arp. tamām) “tamam, tam” (CCI, s. 564); **tamam** “a.a.” (CCII, s. 826).

Kmk. **tamam**: “tamamlama, bitirme, sona erdirme; son, nihayet, bitim” (KTS, s. 319).

tañ (I) “sabahın erken vakti, şafak” (CCI, s. 564); **tañ (I)** “a.a.” (CCII, s. 827).

Kmk. **tañ (I)**: “şafak, seher, tañ; şafak vakti” (KTS, s. 321).

tanı- “tanımak” (CCI, s. 565); **tanı-** “a.a.” (CCII, s. 828).

Kmk. **tanı-**: “tanımak, bilmek; teşhis etmek, hüviyetini tespit etmek, kimliğini tanımak” (KTS, s. 320).

tanık “şahit, tanık” (CCII, s. 828).

Kmk. **tanık**: “tanık, şahit” (KTS, s. 320).

tağla- (I) “seçmek” (CCI, s. 565); **tağla-** “a.a.” (CCII, s. 828).

Kmk. **tağla-**: “seçmek, seçip ayırmak; ayıklamak” (KTS, s. 321).

tap- “bulmak” (CCII, s. 829).

Kmk. **tap-**: “bulmak, keşfetmek, (arayıp) bulmak” (KTS, s. 321).

tar “geniş olmayan, dar” (CCII, s. 829).

Kmk. **tar (I)**: “dar” (KTS, s. 322).

tart- “çekmek, çekerek sıkmak” (CCI, s. 566); **tart-** “a.a.” (CCII, s. 830).

Kmk. **tart-**: 1. “çekmek”, 2. “germek, uzatmak”, 3. “cezbetmek”, 4. “tartmak” (KTS, s. 324).

taş “taş” (CCI, s. 567); **taş** “a.a.” (CCII, s. 830).

Kmk. **taş**: “taş, taştan” (KTS, s. 325).

taşı- “alıp götürmek, taşımak” (CCII, s. 830).

Kmk. **taşı- (I)**: “taşımak, nakletmek” (KTS, s. 325).

Tatar “Tatar” (CCII, s. 831).

Kmk. **Tatar**: “Tatar” (KTS, s. 325).

Tatar til “Tatar dili, Tatarca” (CCII, s. 831).

Kmk. **Tatar til**: “Tatar dili” (KTS, s. 325).

tav “dağ” (CCII, s. 831).

Kmk. **tav**: “dağ, dağlık” (KTS, s. 325).

tavuk “tavuk” (CCI, s. 569).

Kmk. **tavuk**: “tavuk” (KTS, s. 326).

tavus (I) (<Arp. *ṭāvus*) “tavus kuşu” (CCI, s. 569).

Kmk. **tavus**: “tavus kuşu” (KTS, s. 326).

tayağ “sopa, dayak, değnek, âsa” (CCII, s. 832).

Kmk. **tayağ**: “değnek, dayak, sopa; baston, asa” (KTS, s. 327).

tn (I) “sakin, sessiz” (CCI, s. 573).

Kmk. **tn (I)**: “sessiz, sakın, rahat” (KTS, s. 332).

tnç “rahat, sakın, huzurlu” (CCII, s. 841).

Kmk. **tnç**: “hafif, yeğni; kolay; rahat; kolayca” (KTS, s. 332).

tırnağ “tırnak” (CCI, s. 574).

Kmk. **tırnağ**: “tırnak” (KTS, s. 333).

tik “dik” (CCI, s. 574).

Kmk. **tik**: “dik, sarp, yalman, düşey olarak, dik olarak” (KTS, s. 334).

tik- 1. “dikiş dikmek”, 2. “bir bitkiyi toprağa ekmek” (CCI, s. 574).

Kmk. **tik- (I)**: 1. “(dikiş) dikmek”, 2. “yapmak, kurmak, inşa etmek”, 3. “birine, bir şeye gözünü dikmek, dikkatle bakmak, gözlerini dikerek bakmak” (KTS, s. 334).

til 1. “dil”, 2. “birçok aletin uzun, yassı ve çoğu hareketli bölümü” (CCI, s. 575); **til** “a.a.” (CCII, s. 842).

Kmk. **til**: “dil, lisan” (KTS, s. 334).

tile- “istemek, arzu etmek, dilemek” (CCI, s. 575); **tile-** “a.a.” (CCII, s. 842).

Kmk. **tile-**: “dilemek, istemek, rica etmek” (KTS, s. 334).

tilek “istek, arzu, dilek” (CCII, s. 843).

Kmk. **tilek**: “istek, rica, niyaz” (KTS, s. 334).

tilim “dilim, yassı parça” (CCII, s. 843).

Kmk. **tilim**: “dilim” (KTS, s. 334).

tilmaç “tercüman, çevirmen” (CCI, s. 575).

Kmk. **tilmaç**: “tercüman, mütercim, çevirmen; dilmaç” (KTS, s. 335).

tilsiz “konuşma engeli, ahraz” (CCI, s. 575).

Kmk. **tilsiz**: “dilsiz, suskun, sessiz” (KTS, s. 335).

tirgiz- “hayat vermek, can vermek, diriltmek” (CCII, s. 844).

Kmk. **tirgiz-**: “diriltmek, canlandırmak” (KTS, s. 335).

tiri “diri” (CCI, s. 575); **tiri** “a.a.” (CCII, s. 844).

Kmk. **tiri**: 1. “çevik, atik, kıpırdak; canlı, atak”, 2. “cesaretli, gözü pek”, 3. “diri, canlı” (KTS, s. 335).

tiril- 1. “dirilmek”, 2. “yaşamak” (CCI, s. 576).

Kmk. **tiril-**: “dirilmek, canlanmak” (KTS, s. 335).

tiş “diş” (CCI, s. 576); **tiş** “a.a.” (CCII, s. 844).

Kmk. **tiş**: “diş, dişsel” (KTS, s. 335).

tişi “dişi, kadın” (CCI, s. 576).

Kmk. **tişi**: “dişi, kancık” (KTS, s. 336).

tiz “diz” (CCII, s. 845).

Kmk. **tiz**: “diz” (KTS, s. 336).

tizgin “dizgin” (CCI, s. 578).

Kmk. **tizgin**: “dizgin” (KTS, s. 336).

toba (<Arp. tavba) “tövbe” (CCI, s. 578); **toba** “a.a.” (CCII, s. 845).

Kmk. **toba**: tövbe, günahıtan af dileme” (KTS, s. 336).

toğluk “bolluk, refah, bereket” (CCII, s. 846).

Kmk. **toğluk**: “refah, gönenç, varlık” (KTS, s. 338).

toğmak “topuz, tokmak” (CCI, s. 578); **toğmak** “a.a.” (CCII, s. 847).

Kmk. **toğmak**: “tokmak” (KTS, s. 339).

tol- “dolmak” (CCII, s. 847).

Kmk. **tol-**: 1. “dolmak”, 2. “doldurmak” (KTS, s. 337).

toltur- “doldurmak” (CCII, s. 847).

Kmk. **toltur-**: “doldurmak” (KTS, s. 337).

toy “ziyafet, şölen” (CCI, s. 580); **toy** “a.a.” (CCII, s. 848).

Kmk. **toy**: “düğün, ziyafet, şölen” (KTS, s. 340).

töben “aşağı, alt, aşağıya” (CCII, s. 849).

Kmk. **töben**: “aşağı, daha aşağı, aşağıya” (KTS, s. 340).

töbengi “alttaki, aşağıki” (CCII, s. 849).

Kmk. **töbengi**: “alt, aşağı, aşağıki” (KTS, s. 340).

tögül- “dökülmek” (CCII, s. 849).

Kmk. **tögül-**: “dökülmek, boşaltılmak” (KTS, s. 340).

tök- “dökmek” (CCII, s. 849).

Kmk. **tök-**: “dökmek, boşaltmak, aktarmak” (KTS, s. 340).

töle- “ödemek” (CCII, s. 849).

Kmk. **töle-**: “ödemek, parasını vermek, borcunu ödemek, borcunu vermek” (KTS, s. 341).

töre “hukuk, kanun, âdet” (CCI, s. 580); **töre** “a.a.” (CCII, s. 850).

Kmk. **töre**: “kanun” (KTS, s. 341).

tört (sayı) “dört” (CCII, s. 850).

Krç.-Blk. **tört**: “dört” (KMTS, s. 407).

töş “sine, göğüs, döş” (CCI, s. 581).

Kmk. **töş**: “göğüs” (KTS, s. 341).

töşek “yatak, döşek” (CCI, s. 581); **töşek** “a.a.” (CCII, s. 850).

Kmk. **töşek**: “yatak, döşek” (KTS, s. 341).

tul “kocası ölmüş veya ayrılmış kadın” (CCII, s. 851).

Kmk. **tul**: “dul, dul kadın veya erkek” (KTS, s. 342).

tuman “sis, duman” (CCI, s. 582); **tuman** “a.a.” (CCII, s. 852).

Kmk. **tuman**: “sis, duman, pus” (KTS, s. 342).

tur- (III) “ayağa kalkmak” (CCI, s. 583); **tur-** (IV) “a.a.” (CCII, s. 852).

Kmk. **tur-** (II): “kalkmak, uyanmak” (KTS, s. 342).

turna “turna” (CCI, s. 583); **turna** “a.a.” (CCII, s. 854).

Kmk. **turna**: “turna” (KTS, s. 343).

tut- (I) “yakalamak, tutmak” (CCI, s. 584); **tut-** “a.a.” (CCII, s. 854).

Kmk. **tut- (II)**: “tutmak, yakalamak, avlamak” (KTS, s. 343).

tut- (II) “korumak, muhafaza etmek” (CCI, s. 584).

Kmk. **tut- (VI)**: “muhafaza etmek, korumak” (KTS, s. 343).

tuvra “eğri olmayan, doğru” (CCII, s. 855).

Kmk. **tuvra**: “doğru, doğruca” (KTS, s. 344).

tuz “tuz” (CCI, s. 585).

Kmk. **tuz**: “tuz” (KTS, s. 345).

tuzak “tuzak” (CCII, s. 856).

Kmk. **tuzak**: “tuzak” (KTS, s. 345).

tuzla- “tuzlamak” (CCI, s. 585).

Kmk. **tuzla-**: “tuzlamak” (KTS, s. 345).

tügen- “bitmek, tükenmek” (CCII, s. 857).

Kmk. **tügen-**: “tükenmek, bitmek, sona ermek, kesilmek, dinmek” (KTS, s. 345).

tügenmes “ebedî, sonsuz, bitmez, tükenmez” (CCII, s. 857).

Kmk. **tügenmes**: “ardı arkası kesilmeyen, sonu gelmeyen, sonsuz, tükenmez” (KTS, s. 345).

tüklü “tüylü” (CCI, s. 586).

Kmk. **tüklü**: 1. “kıllı, saçlı”, 2. “tüylü” (KTS, s. 345).

tülkü “tilki” (CCI, s. 586).

Kmk. **tülkü**: “tilki” (KTS, s. 345).

tün “gece” (CCI, s. 586).

Kmk. **tün**: “gece” (KTS, s. 345).

tüp “kök” (CCII, s. 858).

Kmk. **tüp (III)**: “kök, gövde” (KTS, s. 346).

türlü 1. “tür, çeşit, nitelik” (CCI, s. 586).

Kmk. **türlü**: “türlü, çeşitli, muhtelif” (KTS, s. 346).

tüş (I) “düş, rüya” (CCI, s. 586).

Kmk. **tüş (II)**: “rüya, düş” (KTS, s. 346).

tüş (II) “öğle, öğle vakti” (CCI, s. 587).

Kmk. **tüş (I)**: “öğle, öğle vakti” (KTS, s. 346).

tüş- “düşmek, yıkılmak” (CCI, s. 587); **tüş-** “a.a.” (CCII, s. 858).

Kmk. **tüş-**: “düşmek, inmek” (KTS, s. 346).

tütün “duman” (CCI, s. 587).

Kmk. **tütün**: “duman” (KTS, s. 347).

tüz (I) “düz, doğru” (CCI, s. 587).

Kmk. **tüz (II)**: “doğru, düz; dosdoğru, doğruca” (KTS, s. 348).

uç “uç” (CCII, s. 860).

Kmk. **uç**: “uç, sivri” (KTS, s. 351).

uç- “uçmak” (CCI, s. 588).

Kmk. **uç-**: “uçmak” (KTS, s. 351).

uçuz “ucuz, değersiz” (CCI, s. 588).

Kmk. **uçuz**: “ucuz, ucuza” (KTS, s. 351).

ulu- “(kurt) ulumak” (CCII, s. 861).

Kmk. **ulu-**: “ulumak, pavkırmak” (KTS, s. 352).

un “un” (CCI, s. 589).

Kmk. **un**: “un” (KTS, s. 353).

unut- “unutmak” (CCI, s. 589); **unut-** “a.a.” (CCII, s. 862).

Kmk. **unut-**: “unutmak” (KTS, s. 353).

ur- “vurmak” (CCI, s. 589); **ur-** “a.a.” (CCII, s. 862).

Kmk. **ur-**: “vurmak” (KTS, s. 354).

urluğ “bitki tohumu, tohum” (CCI, s. 590).

Kmk. **urluğ**: “tohum, tohumluk” (KTS, s. 353).

uruş “vuruşma, dövüş, kavga, münakaşa” (CCII, s. 863).

Kmk. **uruş**: “savaş, muharebe; kavga, dövüş” (KTS, s. 355).

uv- “kırmak, parçalamak, ufalamak” (CCII, s. 865).

Kmk. **uv-:** “ufalamak, parçalamak” (KTS, s. 356).

uyal- “utanmak, mahcup olmak” (CCI, s. 591); **uyal-** “a.a.” (CCII, s. 865).

Kmk. **uyal-:** “utanmak, çekinmek, sıkılmak, hicap duymak; yüzü tutmamak, mahcup olmak” (KTS, s. 356).

uyan- “uyanmak” (CCI, s. 591); **uyan-** “a.a.” (CCII, s. 865).

Kmk. **uyan-:** “uyanmak” (KTS, s. 357).

uyat “utanma, hayâ” (CCI, s. 591); **uyat** “a.a.” (CCII, s. 865).

Kmk. **uyat:** “utanç, utanma, yüz, ar, haya, hicap, sıkılma” (KTS, s. 357).

uzat- “göndermek” (CCI, s. 591); **uzat-** “a.a.” (CCII, s. 865).

Kmk. **uzat-:** 1. “uzatmak, vermek”, 2. “geçirmek, uğurlamak”, 3. “devam ettirmek”, 4. “uzatmak, geciktirmek” (KTS, s. 358).

uzun “uzun” (CCI, s. 592); **uzun** “a.a.” (CCII, s. 865).

Kmk. **uzun:** “uzun” (KTS, s. 358).

uzunluğ “uzunluk” (CCI, s. 592).

Kmk. **uzunluğ:** “uzunluk” (KTS, s. 358).

üç “üç” (CCII, s. 867).

Kmk. **üç:** “üç” (KTS, s. 359).

üleş- “bölüşmek, paylaşmak” (CCI, s. 593).

Kmk. **üleş-:** “paylaşmak, üleşmek, bölüşmek” (KTS, s. 359).

ülüş “pay, hisse” (CCI, s. 593); **ülüş** “a.a.” (CCII, s. 868).

Kmk. **ülüş:** “hisse, pay, porsiyon” (KTS, s. 359).

ünde- “çağırarak, seslenmek, davet etmek” (CCI, s. 593); **ünde-** “a.a.” (CCII, s. 868).

Kmk. **ünde-:** “seslenmek” (KTF, s. 32).

ür- “(köpek) havlamak, ürmek” (CCII, s. 869).

Krç.-Blk. **ür-:** “havlamak” (KMTS, s. 423).

üst “üst” (CCII, s. 869).

Kmk. **üst**: 1. “üst, yukarı, üst taraf”, 2. “elbise, giysi, giyecek” (KTS, s. 360).

üşü- “üşümek” (CCI, s. 594); **üşü-** “çok üşümek, donmak” (CCII, s. 869).

Kmk. **üşü-**: “üşümek; buz kesilmek, donmak” (KTS, s. 360).

ütürgü “keski” (CCI, s. 594).

Kmk. **ütürgü**: “keski; çelik kalem, oyma kalemi” (KTS, s. 360).

üz- “koparmak, kırmak” (CCII, s. 870).

Kmk. **üz-**: “koparmak, kesmek” (KTS, s. 362).

yağut (<Arp. yāḳūt) “yakut” (CCI, s. 597).

Kmk. **yağut (I)**: “yakut, lal, safir” (KTS, s. 384).

yala- “yalamak” (CCII, s. 872).

Kmk. **yala-**: “yalamak” (KTS, s. 378).

yalbar- “yalvarmak, dua etmek” (CCI, s. 597); **yalbar-** “a.a.” (CCII, s. 872).

Kmk. **yalbar-**: “yalvarmak” (KTS, s. 379).

yalçı “gündelikçi, ırgat” (CCII, s. 872).

Kmk. **yalçı**: “ücretli işçi, para ile tutulmuş işçi; ırgat” (KTS, s. 379).

yalın “alev” (CCI, s. 598); **yalın** “a.a.” (CCII, s. 873).

Kmk. **yalın**: “alev” (KTS, s. 379).

yama- “yamamak” (CCI, s. 598).

Kmk. **yama-**: “yamamak, yamalamak” (KTS, s. 380).

yaman “kötü, fena” (CCI, s. 598); **yaman** “a.a.” (CCII, s. 873).

Kmk. **yaman**: “kötü, fena, kötü şekilde” (KTS, s. 380).

yamanlık “kötülük, fenalık” (CCI, s. 598).

Kmk. **yamanlık**: 1. “kötülük, şer, ağır suç”, 2. “zarar, ziyan” (KTS, s. 380).

yan- “yanmak, tutuşmak” (CCII, s. 874).

Kmk. **yan-**: “yanmak” (KTS, s. 382).

yanç- “ezmek” (CCII, s. 874).

Kmk. **yanç-**: “yassılatmak, ezmek” (KTS, s. 381).

yañıq “kese” (CCI, s. 599); **yañıq** “çanta, torba, kese” (CCII, s. 875).

Kmk. **yañıq**: 1. “çanta, zembil, kese”, 2. “barutluk” (KTS, s. 381).

yañı “yeni” (CCI, s. 599); **yañı** “a.a.” (CCII, s. 875).

Kmk. **yañı** “yeni, taze” (KTS, s. 382).

yañıl- “yanılmak, hata etmek” (CCI, s. 599); **yañıl-** “a.a.” (CCII, s. 875).

Kmk. **yañıl-**: “yanılmak, hataya düşmek, yanlış yola sapmak” (KTS, s. 383).

yap- (I) “örtmek, kapamak” (CCI, s. 600).

Kmk. **yap-**: “örtmek, kaplamak” (KTS, s. 383).

yara “yara” (CCI, s. 600); **yara** “a.a.” (CCII, s. 875).

Kmk. **yara**: “yara” (KTS, s. 384).

yarat- “yaratmak” (CCII, s. 876).

Kmk. **yarat-**: “yaratmak, vücuda getirmek” (KTS, s. 385).

yarıq 1. “ışık, aydınlık, parlaklık”, 2. “açık, berrak, bulanık olmayan” (CCII, s. 877).

Kmk. **yarıq**: “ışık; aydınlık; aydınlık (bir şekilde)” (KTS, s. 386).

yarıl- “çatlamak, yarılmak” (CCI, s. 602); **yarıl-** “a.a.” (CCII, s. 877).

Kmk. **yarıl-**: 1. “kesilmek, kırılmak, doğranmak”, 2. “çatlamak”, 3. “patlamak, infilak etmek” (KTS, s. 385).

yarım “yarım” (CCI, s. 602).

Kmk. **yarım**: “yarım, yarı, buçuk” (KTS, s. 386).

yarlı “yoksul, fakir” (CCI, s. 602); **yarlı** “a.a.” (CCII, s. 878).

Kmk. **yarlı**: “fakir, fukara, yoksul, sefil, varlıksız” (KTS, s. 387).

yarlılıq “yoksulluk, fakirlik” (CCI, s. 602).

Kmk. **yarlılıq**: “fakirlik, yoksulluk, sefalet; zaruret” (KTS, s. 386).

yaş (I) 1. “yaş, taze” 2. “gözyaşı”, 3. “çayır, çimen” (CCI, s. 603); **yaş (I)** “gözyaşı”, **yaş (II)** “bir yıllık ömür, yaş”, **yaş (III)** “genç” (CCII, s. 879).

Kmk. **yaş (II)**: “gözyaşı” (KTS, s. 387).

yaşat- “yaşatmak” (CCII, s. 879).

Kmk. **yaşat-:** “yaşatmak” (KTS, s. 387).

yaşıl “yeşil” (CCI, s. 603).

Kmk. **yaşıl:** “yeşil” (KTS, s. 387).

yaşillık “yeşillik” (CCI, s. 603).

Kmk. **yaşillık:** “yeşillik, yeşil saha, yeşil yer” (KTS, s. 388).

yaşır- “saklamak, gizlemek” (CCI, s. 603); **yaşır-** “a.a.” (CCII, s. 880).

Kmk. **yaşır-:** “saklamak, gizlemek” (KTS, s. 388).

yaşlı “gözyaşı dolu, yaşarmış, yaşlı” (CCII, s. 880).

Kmk. **yaşlı (II):** “ıslak, yaş, (göz) yaşlı” (KTS, s. 388).

yat “yabancı, garip” (CCI, s. 604); **yat** “a.a.” (CCII, s. 880).

Kmk. **yat:** 1. “yabancı, yad”, 2. “meçhul, tanınmayan, bilinmeyen; yabancı” (KTS, s. 388).

yat- “yatmak” (CCI, s. 604); **yat-** “a.a.” (CCII, s. 880).

Kmk. **yat-:** “yatmak” (KTS, s. 389).

yav “yağ” (CCII, s. 881).

Kmk. **yav (I):** “yağ” (KTS, s. 389).

yay “yaz mevsimi” (CCI, s. 604); **yay** “a.a.” (CCII, s. 881).

Kmk. **yay:** “yaz” (KTS, s. 390).

yay- “açmak, yaymak” (CCII, s. 604); **yay-** “a.a.” (CCII, s. 881).

Kmk. **yay-:** “sermek, yaymak, döşemek” (KTS, s. 390).

yayıl- “yayılmak, dağılmak” (CCII, s. 882).

Kmk. **yayıl-:** “serilmek, yayılmak, döşenmek” (KTS, s. 390).

yayla- “yaz mevsimini geçirmek” (CCII, s. 882).

Kmk. **yayla-:** “yazı geçirmek” (KTS, s. 390).

yaz “ilkbahar” (CCII, s. 604); **yaz (I)** “a.a.” (CCII, s. 882).

Kmk. **yaz:** “bahar, ilkbahar” (KTS, s. 390).

yaz- “yazı yazmak” (CCI, s. 604).

Kmk. **yaz- (I)**: “yazmak, not etmek, not almak” (KTS, s. 391).

yıl “yıl, sene” (CCI, s. 608); **yıl** “yıl, sene” (CCII, s. 890).

Kmk. **yıl**: 1. “yıl, sene”, 2. “yaş” (KTS, s. 394).

yılan “yılan” (CCI, s. 608).

Kmk. **yılan**: “yılan” (KTS, s. 395).

yılı “banyo, ılık” (CCII, s. 890).

Kmk. **yılı**: “ılık” (KTS, s. 395).

yılkı “at” (CCII, s. 890).

Kmk. **yılkı**: “yılkı” (KTS, s. 395).

yımuşak “yumuşak” (CCI, s. 609).

Kmk. **yımuşak (I)**: “yumuşak; yumuşakça, yumuşaklıkla” (KTS, s. 395).

yırak “uzak” (CCI, s. 609).

Kmk. **yırak**: “uzak” (KTS, s. 395).

yırt- “yırtmak” (CCI, s. 609); **yırt-** “a.a.” (CCII, s. 891).

Kmk. **yırt-**: “yırtmak, parçalamak” (KTS, s. 396).

yibek “ipek” (CCII, s. 891).

Kmk. **yibek**: “ipek” (KTS, s. 396).

yibit- “ıslatmak, nemlendirmek, ıslatarak yumuşatmak” (CCII, s. 891).

Kmk. **yibit-**: “ıslatmak” (KTS, s. 396).

yok 1. “yok”, 2. “hayır” (CCI, s. 610); **yok** “a.a.” (CCII, s. 894).

Kmk. **yok**: “yok” (KTS, s. 398).

yol “sokak, cadde, yol” (CCI, s. 610); **yol** “a.a.” (CCII, s. 894).

Kmk. **yol**: “yol” (KTS, s. 397).

yolsuz “yol olmaksızın, yolsuz” (CCII, s. 895).

Kmk. **yolsuz**: “yolsuz, yolu olmayan” (KTS, s. 398).

yoluğ- “karşılaşmak” (CCI, s. 611).

Kmk. **yoluğ-**: “görüşmek; karşılaşmak, rastlamak, buluşmak” (KTS, s. 398).

yon- “yontmak, oymak” (CCII, s. 895).

Kmk. **yon-**: “yonmak, yontmak” (KTS, s. 398).

yötkür- “öksürmek” (CCII, s. 896).

Kmk. **yötkür-**: “öksürmek” (KTS, s. 399).

yulduz “yıldız” (CCI, s. 612); **yulduz** “a.a.” (CCII, s. 897).

Kmk. **yulduz**: “yıldız” (KTS, s. 399).

yulğ- “yolmak, koparmak, kökünden koparmak” (CCII, s. 897).

Kmk. **yulğ-**: “yolmak; koparmak; sökmek, sökerek çıkarmak; yolarak toplamak, toplamak” (KTS, s. 399).

yum- “gözlerini kapatmak” (CCII, s. 898).

Kmk. **yum- (I)**: “gözlerini kapamak, kapatmak, örtmek; süzmek” (KTS, s. 400).

yurt “ev, konak” (CCI, s. 612).

Kmk. **yurt**: 1. “köy”, 2. “ev, geçim, ocak; memleket, ev” (KTS, s. 400).

yügün- “saygı için önünde eğilmek, diz üstü yere çökmek, aman dilemek” (CCII, s. 899).

Kmk. **yügün-**: “diz çökmek, diz (üstü yere) çökmek” (KTS, s. 401).

yügür- “koşmak” (CCI, s. 613); **yügür-** “a.a.” (CCII, s. 899).

Kmk. **yügür-**: “hızlı gitmek, koşmak” (KTS, s. 401).

yük “yük, eşya, dengi” (CCI, s. 613); **yük** “a.a.” (CCII, s. 899).

Kmk. **yük**: “yük” (KTS, s. 401).

yükle- “yüklemek” (CCI, s. 614).

Kmk. **yükle-**: “yüklemek, tahmil etmek, yük vurmak” (KTS, s. 402).

yülü- “traş etmek” (CCI, s. 614).

Kmk. **yülü-**: “tıraş etmek” (KTS, s. 402).

yürek “kalp, yürek” (CCII, s. 899).

Kmk. **yürek**: “yürek, kalp” (KTS, s. 402).

yürü- “yürümek” (CCI, s. 614); **yürü-** “a.a.” (CCII, s. 900).

Kmk. **yürü-**: “yürümek” (KTS, s. 403).

yüz (I) (sayı) “yüz” (CCII, s. 900).

Kmk. **yüz (I)**: “(sayı) yüz” (KTS, s. 403).

yüz (II) “çehre, surat, yüz” (CCII, s. 900).

Kmk. **yüz (II)**: “yüz, sima, çehre” (KTS, s. 403).

yüz- “suda yüzmek” (CCI, s. 615).

Kmk. **yüz-**: “suda yüzmek” (Sırtı, 2019, s. 315).

yüzük “yüzük” (CCII, s. 901).

Kmk. **yüzük**: “yüzük” (KTS, s. 403).

yüzüm “üzüm” (CCI, s. 615).

Kmk. **yüzüm**: “üzüm” (KTS, s. 403).

ziyan (<Far. ziyān) “zarar, ziyan” (CCI, s. 615).

Kmk. **ziyan**: “zarar, ziyan” (KTS, s. 408).

2. Herhangi Bir Ses veya Anlam Farklılığı Görülmeyen Kelimelerin Yorumlanması

Kafkas coğrafyasında yaşamış olan Türk toplulukları açısından tarım, hayvancılık ve avcılık en büyük geçim kaynağı olmuştur. Bu sebeple *Codex Cumanicus*'ta yer alan tarım, hayvancılık ve avcılık ile ilgili sözcüklerin çoğunlukla ses ve anlam değişmesine uğramadan Kumuk Türkçesinde yer aldığı görülmektedir. *Alma* “elma”, *arpa* “arpa”, *börü* “kurt”, *inek* “inek”, *it* “köpek, it”, *kabak* “kabak”, *ķaban* “yaban domuzu”, *ķançık* “dişi köpek, kancık”, *ķara ķuş* “kartal”, *ķirpi* “kirpi”, *ķiyiz* “keçe”, *ķoz* “ceviz”, *nohut* “nohut”, *ot* “yabani bitki, ot”, *pil* “fil”, *saban* “ekilen alan”, *sabançı* “çiftçi, rençber”, *salam* “saman”, *silevsün* “vaşak”, *turna* “turna”, *urluk* “bitki tohumu, tohum”, *yüzüm* “üzüm” vb. gibi kelimeler bu duruma örnek gösterilebilir.

Codex Cumanicus'ta ve Kumuk Türkçesinde bulunan rakamların bazılarında ses ve anlam değişikliğinin görülmediği tespit edilmiştir. Bu duruma *altı* “altı”, *altmış* “altmış”, *bir* “bir”, *dört* “dört”, *miñ* “bin”, *otuz* “otuz”, *üç* “üç”, *yüz* “yüz” gibi örnekler verilebilir. Bu durum rakamların Türk lehçeleri arasında ortaklaştığını göstermektedir.

Codex Cumanicus'ta ve Kumuk Türkçesinde bulunan ses ve anlam değişmesine uğramamış renk isimleri de görülmektedir. Bu duruma *aķ* "ak, beyaz", *al* "kırmızı, al", *ķara* "siyah, kara, mürekkep", *ķırmızı* "kırmızı", *ķızıl* "kızıl", *kök* "gökyüzü, mavi", *yaşıl* "yeşil" gibi örnekler verilebilir. Bu renkler Türk kültürü açısından ana renkler kategorisinde değerlendirilebilir. Ana renkler olması sebebiyle de ses ve anlam değişikliğinin görülmediği ifade edilebilir.

İnsanlara veya hayvanlara özgü organ isimlerinin de *Codex Cumanicus*'ta geçtiği ve Kumuk Türkçesinde de ses ve anlam değişmesine uğramadan kullanıldığı görülmektedir. Buna *avuz* "ağız", *aya* "avuç içi, el ayası", *ayaķ* "ayak", *barmaķ* "el parmağı, ayak parmağı", *baş* "kafatası, baş", *boyun* "boyun", *but* "uyluk, bacak, but", *ķarın* "karın", *ķol* "el", *ķulaķ* "kulak", *ķuyruk* "kuyruk", *öpke* "akciğer", *siņir* "sinir", *taban* "ayağın alt kısmı, ayakkabı tabanı", *tamak* "boğaz", *turnak* "tırnak", *til* "dil", *tiş* "diş", *tiz* "diz", *töş* "sine, göğüs, döş", *yürek* "kalp, yürek", *yüz* "çehre, surat, yüz" gibi kelimeler örnek olarak verilebilir.

Codex Cumanicus ve Kumuk lehçesine bakıldığı zaman kök fiillerin ses ve anlam değişmesine uğramadan günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Bu duruma *aç-* "açmak", *aķ-* "akmak", *al-* "almak, kabul etmek", *at-* "atmak", *ayt-* "söylemek, anlatmak, bildirmek", *baķ-* "bakmak", *bar-* "gitmek, varmak, ulaşmak", *bas-* "basmak", *bil-* "bilmek", *bol-* "olmak", *bur-* "burmak, kıvrırmak", *çık-* "çıkarmak", *çök-* "çökmek, çömelmek", *iç-* "içmek", *il-* "asmak, tutturmak", *iri-* "sızmak, eriyip akmak, erimek", *ķal-* "öylece durmak, kalmak", *ķayna-* "yanmak, ekşimek, kaynamak", *ķayt-* "geri dönmek", *ķıs-* "sıkıştırmak, bastırmak, sıkmak", *ķir-* "girmek", *ķon-* "konmak, konaklamak", *min-* "çıkarmak, yükselmek", *oltur-* "oturmak", *oņ-* "sarıp solmak, beti benzi atmak", *oyna-* "oynamak", *oz-* "geride bırakmak, öne geçmek", *öl-* "ölmek", *öp-* "öpmek", *ös-* "büyütmek, gelişmek, yetişmek", *sal-* "bırakmak, atmak", *sık-* "sıkmak, sıkıştırmak", *sür-* "(sabanla) toprağı işlemek, sürmek", *süz-* "süzme", *şiş-* "kabarmak, şişmek", *tam-* "damlamak, akmak", *tap-* "bulmak", *tart-* "çekmek, çekerek sıkmak", *taşı-* "alıp götürmek, taşımak", *tat-* "tatına bakmak, tatmak", *tol-* "dolmak", *uç-* "uçmak", *ur-* "vurmak", *üşü-* "üşümek", *üz-* "koparmak, kırmak", *yan-* "yanmak, tutuşmak", *yap-* "örtmek, kapamak", *yat-* "yatmak", *yüz-* "suda yüzmek" vb. gibi kök fiiller örnek olarak verilebilir.

Codex Cumanicus'ta geçen sıfat görevindeki kelimelerin Kumuk Türkçesinde ses ve anlam değişmesine uğramadan kullanıldığı görülmektedir. Bu durum *bay* "zengin, varlıklı kimse", *bazık* "kalın, kaba", *boş* "dolu olmayan, boş", *comart* "cömert", *issi* "sıcak", *ķart* "ihtiyar, yaşlı, kart", *ķalıķlı* "dürüst, iyi huylu, karakterli, temiz (kimse)", *ķıņır* "eğri, büğrü", *ķir* "kir", *ķörķlü* "güzel", *ķörķsüz* "çirkin", *sav* "sağlıklı, sağlam", *say* "sığ, derin olmayan", *sık* "seyrek karşıtı, sık", *sınık* "kırılmış, kırık", *süzük* "temiz, duru", *tar* "geniş olmayan, dar", *tuvra* "eğri olmayan,

doğru”, *tüklü* “tüylü”, *tüz* “düz, doğru”, *uçuz* “ucuz, değersiz”, *uzun* “uzun”, *yañı* “yeni”, *yarım* “yarım”, *yarlı* “yoksul, fakir”, *yat* “yabancı, garip”, *yımışak* “yumuşak”, *yıraç* “uzak” vb. gibi örneklerde tespit edilmiştir.

Codex Cumanicus'ta geçen zarf görevindeki kelimelerin Kumuk Türkçesinde ses ve anlam değişmesine uğramadan kullanılması *arka* “arka, sırt”, *art* “arka, art”, *az* “çok karşıtı, az”, *biraz* “biraz”, *bugün* “bugün”, *bütün* “bütün, tam”, *çaç* “zaman, an, çağ”, *kış* “kış”, *konuş* “konaklama yeri göçüp konulan yer, mekân”, *kün* “24 saatlik zaman dilimi”, *oñ* “sağ, sağ taraf”, *sol* “sol, sol taraf”, *soñ* “son”, *tañ* “sabahın erken vakti, şafak”, *tün* “gece”, *tüş* “öğle, öğle vakti”, *üst* “üst”, *yarım* “yarım” gibi kelimelerde görülmektedir.

Codex Cumanicus'ta zamir görevinde kullanılan az sayıda kelimenin Kumuk Türkçesinde ses ve anlam değişmesine uğramamış olduğu gözlemlenmiştir. Bunun sebebi zamir görevindeki kelimelerin anlam değişikliğine uğrama ihtimalinin zayıf olması olarak açıklanabilir. Örnek olarak *barı* “hep, herkes”, *başka* “başka”, *biz* “biz”, *bu* “işaret zamiri”, *bular* “bunlar”, *kaçan* “ne zaman, -iken, -dığı zaman”, *ķayda* “nerede”, *ķaydan* “nereden”, *ķaysı* “hangi”, *ķim* “kim”, *öz* “kendî, öz”, *özge* “başka”, *siz* “çokluk ikinci şahıs zamiri” vb. gibi kelimeler gösterilebilir.

Codex Cumanicus'ta edat görevinde kullanılıp Kumuk Türkçesinde ses ve anlam değişmesine uğramamış olan edatlara şu kelimeler örnek verilebilir: *Ay* “hey, ey”, *birge* “ile, birlikte, beraber” vb. *Codex Cumanicus*'ta yer almış edatlar günümüzde Kumuk Türkçesinde de aynı şekilde kullanılmıştır.

Sonuç

Çalışmada ana kaynak olarak Mustafa Arğunşah ve Galip Güner tarafından 2015 yılında hazırlanmış olan *Codex Cumanicus*; Çetin Pekacar tarafından 2011 yılında hazırlanmış olan *Kumuk Türkçesi Sözlüğü* ve Kumuk Türkçesi ile ilgili çeşitli makaleler ve yüksek lisans tezleri kaynak olarak kullanılmıştır.

Codex Cumanicus, Kıpçak Türklerinin ağızlarından yararlanılarak oluşturulmuş bir sözlük olmasının yanı sıra Kıpçak Türklerinin geleneklerini, Kıpçak Türkçesine dair gramer bilgilerini, dönemin ve Deşt-i Kıpçak coğrafyasının sosyal, dinî ve ticari hayatı hakkında bilgileri içeren, önemli kaynak eserlerden birisidir. Eser, günümüzde Kıpçak grubuna dâhil edilen Türk lehçelerinin de ilk sözlüğü olarak görülebilir.

Eski sözcüklerin Kumuk Türkçesinde ses ve anlam açısından farklılaşmaması Kumuk Türklerinin bölgeye daha uyumlu olması ile açıklanabilir. Bölgede yaşayan diğer Türk

toplulukların, daha çok Kazak-Moğol etkisinde kalmaları sebebiyle Karadeniz'in kuzey bölgesindeki coğrafyaya sonraki dönemlerde gelmiş olabilecekleri ifade edilebilir.

Codex Cumanicus'ta geçip Kumuk Türkçesinde herhangi bir ses ve anlam değişikliğine uğramamış olan toplamda 557 tane madde başı kelime tespit edilmiştir.

557 madde başı kelimeden, 381 tanesi isim kökünden geriye kalan 176 tanesi de fiil kökünden meydana gelmektedir.

İsim kökünde olan 381 tanesinden 89 tanesi sıfat görevinde, 23 tanesi zarf görevinde, 9 tanesi zamir görevinde, 4 tanesi ise edat görevinde, 256 tanesi ise özel isim veya cins isim görevindedir.

Fiil kökünde olan 176 kelimenin 89 tanesi kök fiil durumunda; geriye kalan 87 tanesi de türemiş fiil durumundadır.

Kısaltmalar:

a.a : Aynı anlam.

Arp. : Arapça.

CC I : Codex Cumanicus I Dizin (İtalyan Bölümü).

CC II : Codex Cumanicus II Dizin (Alman Bölümü).

CC : Codex Cumanicus.

Far. : Farsça.

Kmk. : Kumuk Türkçesi.

KTF : Kumuk Türkçesinde Fiil.

KTS : Kumuk Türkçesi Sözlüğü.

Moğ. : Moğolca.

Nog. : Nogay Türkçesi.

Soğ. : Soğdça.

T. Ek : Türkçe ek.

T. is. : Türkçe isim.

T. : Türkçe.

Kaynakça

- Argunşah, M., & Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Aksoy, Numan Durak (2010). “Kumuk Türkleri”, *Prof. Dr. Harun Güngör Armağanı*, Hazırlayanlar: Mustafa Argunşah-Mustafa Ünal, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Bala, Mirza (1979). “Kumuklar” maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, C. VI (ss. 986-990), İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Başar, Sema (2010). *Kumuk Türkçesinde Fiil* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayat, F. (2020). *Orta Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bayat, F. & Çınar, M. A. (2020). *Eski Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Buran, A., & Alkaya, E. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 3- Kuzeybatı/Kıpçak Grubu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Grönbech, K. (1992). *Kuman Lehçesi Sözlüğü*, Çeviren: Kemal Aytaç [*Kuman Lehçesi Sözlüğü* (çev. K. Aytaç), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaymaz, Z. (1997). “Kumuklar ve Kumuk Türkçesi”, *Yeni Türkiye- Türk Dünyası Özel Sayısı*, (16), 2067-2071, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kılınç, A. (2019). *Codex Cumanicus'un Türkçe Söz Varlığının Günümüz Tatar, Kazak ve Kırgız Türkçelerindeki Durumu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Nerimanoğlu, K. V. (2015). “Kumuklar ve Kumuk Türkçesi”, *Yeni Türkiye- Kafkaslar Özel Sayısı- X* (80), 235-237, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları.
- Pekacar, Ç. (1997). “Kumuk Türkleri”, *Yeni Türkiye- Türk Dünyası Özel Sayısı*, (16), 2062-2066, Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları.
- Pekacar, Ç. (2000). *Kumuk Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pekacar, Ç. (2007). “Kumuk Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri*, Ed. Ahmet Bican Ercilasun, (ss. 939-1008). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Pekacar, Ç. (2011). *Kumuk Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Peler, Gökçe Yükselen (2020). “Kumuklar ve Dilleri”, *Tehlikedeki Diller Dergisi Türk Dilleri*, C. (10), 123-149.

Extended Abstract

The aim of this study is to determine the vocabulary of Kumuk Turkish, which is in the Northwest/Kipchak group and is still spoken by Kumuk Turks today. The aim is to compare this vocabulary with the vocabulary of Codex Cumanicus, one of the important works written in the Kipchak geography, in terms of sound and meaning, and to present data for other scientific studies in this field.

The study is important in terms of examining the vocabulary of Kumuk Turkish spoken in the Caucasus region today. It is important that the words in the dictionary called Codex Cumanicus preserve their meaning without any change in sound or meaning, or by only changing the sound. It is also thought to be important for the continuity of the Turkish presence in the Caucasus.

The chapter titles were created according to the words in Codex Cumanicus and the compared Kumuk Turkish. Headings are from Codex Cumanicus, Chapters I and II. It emerged by arranging the words in the book. The meanings of the words in Codex Cumanicus and the book in which they are found are stated. Later, Kumuk Turkish (Kmk.) was included in the bottom line. In this line, the dictionary meaning of the word and the page where it is found are given.

The main source in the study is Codex Cumanicus, prepared by Mustafa Argunşah and Galip Güner in 2015; Kumuk Turkish Dictionary prepared by Çetin Pekacar in 2011 and various articles and master's theses about Kumuk Turkish were used as sources.

In addition to being a dictionary created using the dialects of the Kipchak Turks, Codex Cumanicus is one of the important source works that includes the traditions of the Kipchak Turks, grammatical information about the Kipchak Turkish, and information about the social, religious and commercial life of the period and the Dasht-i Kipchak geography. The work can be seen as the first dictionary of Turkish dialects, which are now included in the Kipchak group.

The fact that old words do not differ in terms of sound and meaning in Kumuk Turkish can be explained by the fact that Kumuk Turks are more compatible with the region. It can be stated that other Turkish communities living in the region may have come to the geography in the northern part of the Black Sea.